

NORDISKA MUSEET
SAMDOKSEKRETARIATET

Samdok-forum 2011/3

Samdok

Innehåll

<i>Samdoksekretariatet upphör – men verksamheten kan fortsätta.</i> Christina Mattsson	3
<i>Om inte Samdok fanns ...</i> Magnus Hagberg	3
<i>Lägesrapport från HAIKU.</i> Margareta Persson	4
<i>Fra støvsuger til sukkerfabrik – samtidsdokumentation og indsamlingsstrategier ved danske museer.</i> Lykke L. Pedersen	6
<i>TAKO-arbetet i en hektisk fas.</i> Minna Sarantola-Weiss & Antti Metsänkylä	10
<i>Samtidsdokumentation vid kulturhistoriska museer på Island.</i> Lilja Árnadóttir	12
<i>Var var du? Den stora jordbävningen 2008.</i> Linda Ásdísardóttir	15
<i>Når samtid materialiserer seg ved museer i Norge.</i> Svein Gynnild	17
<i>Innsamling etter terroren 22. Juli.</i> Svein Gynnild	18
<i>Armémuseum dokumenterar Camp Victoria i Kosovo.</i> Anna Fredholm	20
<i>Stjärnsångare på Möja.</i> Lena Kättström Höök	24
<i>Bilder för framtiden – strategier för insamling av digitalt födda fotografier.</i> Elisabeth Boogh & Merja Diaz	28
<i>1700-tals textil på nytt. Aktuell forskning om textila museisamlingar.</i> Klas Nyberg	32
<i>Poolernas sidor</i> <i>Skelefteå museums dokumentation av den 20:e Trästockfestivalen/Asta Burvall</i> <i>*Fältseminarium på Gotland/Ankie Wahss * Psykiatrin i Uppsala, Psykiatrin i Säter</i> <i>och Mentalvårdsmuseet/Eva Ahlsten, Marie Lennestig *Barn, etik och musei-</i> <i>dokumentationer/ Peter Du Rietz</i>	36
<i>Norsammöte i Reykjavik.</i> Lena Palmqvist	42
<i>Nya publikationer</i>	43
<i>Vem är vem i Samdok</i>	44

Samdok är nätverket för kunskapsuppbyggnad och erfarenhetsutbyte kring de kulturhistoriska museernas undersökningar och insamling med utgångspunkt från samtiden. Samdok arbetar även med frågor om användning, tolkning och utveckling av samlingarna. Medlemsinstitutionerna deltar i ämnesinriktade pooler och för de övergripande riktlinjerna svarar Samdokrådet med representanter för läns museer, kommunala museer och centralmuseer. Ordförande är Nordiska museets styresman. För gemensam information, administration, webbplats m.m. svarar Samdoksekretariatet vid Nordiska museet. Verksamheten stöds även av ett rådgivande forskningsråd. Samdok-forum utges av Samdoksekretariatet. Redaktör: Eva Fägerborg. Redaktionsråd: Mikael Eivergård, Örebro läns museum. För framförda åsikter svarar respektive författare. Samdoksekretariatet, Nordiska museet, Box 27820, 115 93 Stockholm
Tel: 08-519 547 09, samdok@nordiskamuseet.se, www.nordiskamuseet.se/samdok

Samdoksekretariatet upphör – men verksamheten kan fortsätta

Det har nu gått några månader sedan jag vände mig till de åttio medlemsinstitutionerna i Samdok med frågan om det fanns någon vilja att börja betala en avgift för den administration, information och webbplats som Samdoksekretariatet svarat för. En avgift på 3 000 kr per institution skulle inkludera tillgång till hela nätverket, information som sekretariatet förmedlar, deltagaravgift i höstmötet samt det digitala nyhetsbrevet Samdok-forum och fortsatt drift av Samdok-registret. Alla administrativa kringkostnader i form av arbetsrum, telefon, tekniskt stöd, webbtjänster etc. skulle Nordiska museet stå för. Förutsättningen för erbjudandet var att alla medlemsinstitutioner ville vara med så att avgiften skulle kunna hållas så låg som möjligt.

Trots ett uttalat starkt stöd för den nytta Samdoksekretariatet gör, visar resultatet av min förfrågan att inte tillräckligt många är beredda att betala för tjänsten. 52 museer har sagt ja, medan 28 museer har sagt nej eller inte svarat. Tyvärr innebär det att avgifterna inte täcker kostnaderna. Det i sin tur innebär att en gemensam finansiering av ett Samdoksekretariat inte går att genomföra.

När Samdoksekretariatet vid Nordiska museet läggs ner från årsskiftet betyder det att samordningsfunktionen och det digitala nyhetsbrevet Samdok-forum upphör. Också driften av Samdokregistret försvinner, om ingen annan åtar sig att sköta den uppgiften. Däremot kan annan verksamhet i Samdok faktiskt fortsätta eftersom den inte är beroende av stöd från ett gemensamt sekretariat.

Poolerna, som bygger på kunskapsutbyte kring dokumentation och insamling, har bedrivits självständigt, där varje museum själv bekostat, genomfört och bevarat sina egna undersökningar. Om det finns ett behov och intresse bland de museer som deltar, borde arbetet i poolerna kunna fortsätta i samma omfattning som tidigare.

På samma sätt skulle höstmötena kunna fortsätta. Det ligger i Nordiska museets intresse att också i fortsättningen samla kompetens inom insamling och dokumentation för gemensamma diskussioner. Nordiska museet kan också i fortsättningen stå som värd för ett höstmöte, men då mot en mindre deltagaravgift för täckandet av kostnader för genomförandet.

Även om Samdok varit det enda svenska etnologiska museinätverket är det rimligt att det förändras. Vid Samdoks höstmöte i november kommer ett fortsatt nätverksarbete kring dokumentation, insamling och samlingar att diskuteras. En stor utmaning är hur webben kan stödja ett kommunikativt insamlings- och

dokumentationsarbete, digitalt lagra resultatet och göra det tillgängligt för alla på nätet. Där återstår ett stort arbete, men Nordiska museet har gjort ett aktivt val genom en satsning på en särskild avdelning för nya medier. Vi vill bland annat utveckla en metod/modell för insamling på nätet och på sociala medier. I det arbetet vill vi föra en dialog med kulturhistoriska museer i hela landet.

* * *

Christina Mattsson

Styresman för Nordiska museet och ordförande i

Samdokrådet, christina.mattsson@nordiskamuseet.se

Om inte Samdok fanns ...

Under senare år har frågan om Samdoks framtid blivit högaktuell. Samdok har nått ett läge då medlemmar omprövar verksamheten och söker nya vägar. Ska Samdok gå vidare och i så fall hur? När det nu står klart att Samdok-sekretariatet vid Nordiska museet läggs ned ställs frågan på sin spets.

Samarbete har ända sedan starten varit ett ledmotiv i Samdok. Det gäller samarbete mellan museerna, med universitet och högskolor, museernas publik, andra kulturarvsinstitutioner och -organisationer, nationellt och internationellt, som det uttrycks i Samdoks programförklaring från 2010. Under senare år har kulturpolitiken på olika vis försökt att öka samverkan inom kulturområdet och med det civila samhällets ideella föreningar och andra aktörer. Samdok-tankens ligger med andra ord helt rätt i tiden. Det väl inarbetade nätverket framstår i detta perspektiv snarare som en produkt av vår egen tid än av 1970-talet, då det skapades.

Jag ser stora fördelar för museernas kunskapsutveckling i denna form av samverkan. Här finns ett väl strukturerat nätverk för dokumentationsarbete på museerna. I poolerna, specialiserade på olika områden, fortgår kontinuerligt metodutveckling och diskussioner om väsentliga områden att dokumentera. Därmed är den grundläggande målsättningen för Samdok till stora delar uppnådd. Nu är frågan är vad som kommer efter. Samdok-sekretariatet vid Nordiska museet har länge haft en avgörande roll för att hålla samman denna verksamhet, men nu kommer formerna att förändras.

Frågor om metod och etik bearbetas i poolerna vilket ger medlemmarna nya kunskaper att använda i det egna museiarbetet. Inom poolerna avrapporteras regelbundet de enskilda museernas pågående projekt som kan ge nya idéer, energi och inspiration åt det egna

arbetet. Ofta är det en enda person som ansvarar för dokumentationsuppgifterna på sitt museum varför det är särskilt berikande för dessa att få möta kolleger och diskutera gemensamma frågeställningar. Ingen annanstans i den professionella museiverksamheten kan kolleger mötas på ett liknande sätt! Fortbildning med studiebesök på andras museer och institutioner vid möten och seminarier ingår som en naturlig del i Samdokarbetet.

I mitt arbete på Livrustkammaren har jag god erfarenhet av poolen för Samhälle och politik. Där bedrevs sommaren 2010 en gemensam satsning för att dokumentera kronprinsessbröllopet och dess avtryck i det svenska samhället. Denna insats engagerade Skellefteå museum, Helsingborgs museer/Kulturmagasinet och Norrbottens museum jämte satsningar från tre museer i Stockholm – Nordiska museet, Stockholms stadsmuseum och Livrustkammaren. Itätsamverkan med dessa museer deltog även Institutet för språk och folkminnen i Uppsala. Dokumentationen hade inte fått sådan bredd och relevans utan samarbetspartners och hade vi "hittat varandra" utan Samdok?

En förteckning över Samdoks senaste höstmöten berättar om sökandet efter nya spår för verksamheten. Vid förra höstmötet 2010 var enigheten stor om att Samdok fyller ett stort behov för medlemmarna (Samdok-forum 2011/1). Deltagarna såg det som nödvändigt att Samdok vitaliseras för att vinna gehör hos chefer och medarbetare. Som en avgörande fråga för framtiden sågs möjligheten att behålla Samdoksekretariatet. När nu sekretariatet upphör så måste vi ompröva hur vi ser framåt och tillvarata möjligheten att forma den samverkan vi nu ser behövs.

Idag samlar Samdok åttio stora och små musei-institutioner i landet. Vilka frågor finns idag och vad behöver vi för att utföra denna del av museiarbetet framgångsrikt? Om vi ser behovet av ett Samdok-samarbete, vilken form engagerar och passar våra verksamheter nu?

Det blir många intressanta frågor att samtala om på höstmötet nu i november. Samdoks styrka är medlemmarna – tillsammans har vi kraften att vitalisera och utveckla. Min förhoppning är att Samdoks medelålder blir fräsch i förnyad skepnad. Om inte Samdok redan fanns hade vi fått uppfinna det!

* * *

Magnus Hagberg är överintendent vid Livrustkammaren och Skoklosters slott med Stiftelsen Hallwylska museet samt ledamot av Samdokrådet, magnus.hagberg@lsh.se

Lägesrapport från HAIKU

Filmhelgen "Föreställningar om funktionshinder"

Den 8–9 oktober arrangerade HAIKU en lyckad filmhelg på Historiska museet på temat föreställningar om funktionshinder med hundratals besökare. Här visades 13 olika dokumentärer och spelfilmer som berörde människor med en funktionsnedsättning. Före visningen gavs en presentation av filmen och efteråt var det spännande och mycket givande diskussioner med publiken under ledning av en moderator. Ett 20-tal handikappförbund visade dessutom informationsfilmer och hade informationsbord. Etnologen och handikappforskaren Claes G Olsson föreläste under rubriken "Vilka föreställningar tar vi med oss hem?" Filmerna syntolkades och under diskussionerna fanns teckenspråkstolkar och skrivtolkar. Flera av diskussionsinläggen gjordes av personer med stora talsvårigheter, deras inlägg tolkades av deras personliga assistenter – som sedan de andra tolkarna förmedlade vidare. All tolkning gick otroligt smidigt. Föreläsningen, introduktioner och diskussioner dokumenterades.

Frågor till museer och handikapprörelsen

Under oktober kommer vi att skicka ut tre frågeformulär. Ett frågeformulär går till Samdokinstitutionerna samt ytterligare några museer. Ett syfte är att vi vill få en bild av hur det ser ut idag när det gäller museernas bevakning av funktionshinderområdet och hur museerna ser på funktionshinderaspekter i sin verksamhet. Ett annat och lika viktigt syfte är att vi vill stimulera till ett intresse för de här frågorna.

Handikappförbundens riksorganisationer kommer att få frågor kring hur de vill att deras medlemmars funktionsnedsättningar ska speglas och vilket samarbete man vill ha med olika museer. De samarbetsorgan som finns i länen mellan lokala handikappföreningar kommer att få delvis andra frågor, framför allt för att vi ska få en bild av hur de ser på sina respektive läns museer/kommunala museer och vad de förväntar sig för framtiden. När vi sammanställt de olika enkäterna kommer vi att inbjudas till fyra regionala konferenser nästa år, där företrädare för museer och handikapprörelsen kan mötas och nya idéer utvecklas.

Webbsidan för insamling av livsberättelser – www.livsbild.se

Nordiska museet har tecknat ett avtal med Funka.nu, som ska hjälpa oss att göra en bra och tillgänglig webbsida för insamling av livsberättelser. Sidan

kommer att heta www.livsbild.se och öppna för allmänheten under februari–mars 2012 efter en försöksverksamhet under januari. Webbssidan kommer att bli unik eftersom det – förutom att skriva – ska vara möjligt att både tala in och teckna in sin berättelse. De berättelserna ska vi sedan översätta till skriftspråk och lägga ut på sidan. Handikapprörelsens organisationer inbjuds dessutom att berätta sin historia. Det blir möjligt att kommentera varandras inlägg och ett forum för olika frågeställningar kommer att finnas. Under hösten kommer vi att informera handikapprörelsens tidskrifter och organisationer om webbsatsningen.

Dokumentation och Primus

Just nu arkiveras tidigare insamlade livsberättelser på Nordiska museets arkiv. De fanns tidigare hos Handikappförbunden och Handikapphistoriska föreningen. Vi kommer att bilda en referensgrupp med personer på Nordiska museet och med representation från Handikapphistoriska föreningen för att gå igenom benämningar av olika föremål i databasen Primus. Man vet att funktionshinderfrågor t.ex. tidigare hamnat under "samhällsproblem" eller "sjuk". Det behövs en genomgång för att kunna komplettera orden. Förhoppningsvis kommer det här också att leda till att vi får ett bättre grepp om vad Nordiska museet har i sina samlingar. Tanken är att gå vidare och ha ett mindre seminarium med andra intresserade museer.

* * *

Margareta Persson, projektledare för HAIKU.
margareta.persson@nordiskamuseet.se

Samdoks höstmöte

Årets höstmöte på Nordiska museet den 17–18 november har rubriken *Återvändande som metod och möjlighet* och ger olika perspektiv på återvändande till fält och samlingar. Här kommer också fortsatt nätverksarbete kring dokumentation, insamling och samlingar att diskuteras, och resultatet av gruppdiskussionerna – förslag och önskemål om innehåll och former för en fortsatt verksamhet – förs vidare till deltagarnas respektive institutioner och till Samdokrådet för vidare hantering.

I detta nummer av Samdok-forum

Den här gången har Samdok-forum en stark nordisk prägel, med orienteringar om aktualiteter inom samtidsdokumentation i Danmark, Finland, Island och Norge. De nordiska kontakterna är viktiga och samarbetet inom Norsam går nu efter brödprojektet vidare med planering av en konferens, se rapporten

från mötet i september. Numret innehåller även artiklar om svenska samtidsstudier i Kosovo och på Möja, ett samarbetsprojekt om digitalt fotografi, en forskarkrönika om publicering av textila material-samlingar och på poolernas sidor finns presentationer och reflektioner från såväl enskilda poolmuseer som från gemensamma möten.

Kommande nummer

Nästa nummer, som också blir det sista som ges ut från Samdoksekretariatet vid Nordiska museet, kommer i december. Manusstopp är den 1 december. Välkomna med bidrag!

* * *

Eva Fägerborg, Samdoksekretariatet
 Redaktör för Samdok-forum
eva.fagerborg@nordiskamuseet.se

Fra støvsuger til sukkerfabrik – samtidsdokumentation og indsamlingsstrategier ved danske museer

Af Lykke L. Pedersen

I princippet kan alt komme på museum, men hvordan skal vi sikre os, at vi samler det rigtige ind fra den tid, som vi selv er en del af? Hvad skal gemmes, og hvad skal glemmes af de myriader af ting, mennesker i den vestlige verden omgiver sig med? Skal man samle nationens stolte historie ind med fremskridt og triumfer som ledetråd? Eller skal man fortælle historien om konflikter, brud og kampe? Er genstandene både repræsentanter for en fortid samtidig med, at de fortæller om nutidens historieopfattelse og historiebrug? Eller er det snarere relationen mellem ting og mennesker, der er det centrale? Spørgsmålene er mange, og diskussionerne foregår som en løbende dialog mellem museerne, myndighedene og brugerne.

I det følgende skal der gives en kort oversigt over, hvordan arbejdet med samtidsdokumentation er organiseret i Danmark, men også nogle konkrete eksempler på, hvordan Nationalmuseets enhed Danmarks Nyere Tid har arbejdet og arbejder med disse problemstillinger.

Fra materiel folkekultur til kulturelle processer

Kriterierne for museumsindsamling har ændret sig gennem de seneste 50 år alt efter de videnskabelige "briller", indsamlerne har haft på, skiftende politiske dagsordener samt forskellige målgruppers skærpede krav til museerne. Frem til 1960'erne har museumsindsamling baseret sig på forskning i højere grad end udstillingsvirksomhed og formidling. Udstillingerne har skullet formidle forskningens resultater. Samlingerne blev derfor udtryk for den forskningspraksis, der rådede på museerne. Målet var at kunne vise repræsentative samlinger, regionalt, typologisk og kronologisk. Samlingerne blev anset for at være et righoldigt lager eller en råstofbank, som kommende generationer kunne trække på. En kulturarv, der blev givet videre.

Ambitionen var at skabe totale samlinger, hvorfor komplettering var en vigtig indsamlingsstrategi. Drømmen kunne naturligvis ikke lade sig realisere og er måske også mere knyttet til indsamling af tidligere tiders genstande, hvor der trods alt er et begrænset kildemateriale at forholde sig til. I de seneste 25 år er der imidlertid blevet sat fokus på museernes "blinde pletter", som fx repræsentationen af socialgrupper, kønsforskelle og etniske minoriteter.

Kriterier som regionale variationer, kronologi og typologi har vist sig at være vanskelige at arbejde med, når det drejer sig om det moderne livs materielle kultur. I dag arbejdes med teoretisk funderede kriterier for indsamling, hvor museets indsamlingsvirksomhed ses som en skabende proces i sammenhæng med forskning og formidling. Hvor museumsfolk tidligere havde en ambition om at kunne samle bredt ind, er ideen om folkekulturens kortlægning forladt til fordel for en reflektiv og punktvís indsamling. I forlængelse heraf er dokumentationen og den udførlige beskrivelse af genstandenes egen livshistorie og betydning for brugerne helt centrale for hjemtagelsen til museet.

Inspireret af etnologisk/antropologiske feltteknikker fik danske museer i løbet af 1970'erne øjnene op for den mulighed at arbejde med nutiden. En af fordelene ved at samle ind fra nutiden er naturligvis at samle ind, mens tingene er en del af det levede liv, og alle informationer om funktion og brug er til rådighed for museernes dokumentation. En anden fordel lå i den mulighed, der var i ikke kun at samle materielle genstande ind til de i forvejen overfyldte magasiner, men i stedet gemme dokumentation i form af undersøgelser (interview, deltagerobservationer suppleret med fotografier, film og andre medier). En tredje fordel var muligheden for en koordineret arbejdsdeling mellem de kulturhistoriske museer.

Samarbejde i puljer

Med inspiration fra Samdok i Sverige søsattes forskellige såkaldte puljer, dvs. uformelle samarbejdskredse, hvor flere museer samarbejder om samme

En støvsuger er et massefremstillet produkt, men kan "fortælle" om design, markedsføring, stigende levestandard, forbrug, familieliv, kønsroller, hygiejne i hjemmet, boligkultur osv. Støvsugeren af mærket E-S-Støvsugeren (Elektro-Service eller Den stærke Danske) kom til Nationalmuseet i sin oprindelige kuffert med alt tilbehør fra de forskellige mundstykker til den lille nøgle til at låse kufferten med samt brugsanvisningen. Det hele var som nyt og intakt trods det, at den havde været brugt af ægteparret Alma og Peter Kjærgaard Nielsen på Vesterbro i København i hen ved 40 år. Støvsugeren havde aldrig været repareret, og den fungerede perfekt. "Vi har altid passet på vores ting", fortalte ægteparret. Ægteparret boede 52 år i København, hvor de arbejdede på henholdsvis B&W og som buntmager. Parret har skiftedes til at støvsuge – de første år Alma mest, de senere år Peter, da Almas kræfter svigtede på grund af slidgigt. Støvsugeren blev for tung og kom på museum. Foto Peter Danstrøm, Nationalmuseet.

emneområde. Puljesamarbejdet støttes af Kulturministeriet – Kulturarvsstyrelsen til drift af sekretariat, mødevirksomhed m.v., men det er en forudsætning, at budget og arbejdsplan, herunder plan for videndeling, fremgår af ansøgningen, og samarbejdet bedømmes på evnen til at frembringe fællesprojekter. Der findes i dag omkring 18 puljer, hvoraf nogle er meget aktive, og andre er hvilende. Puljerne omhandler bl.a. boliger, besættelsestiden, bymiljø, cirkus og gøgl, fiskeri, haver, herregårde, jagt, håndværk og industri, migration, måltider, møller, landbrug og søfart. Der kommer til stadighed nye puljer til, mens andre nedlægges. Puljernes funktion indebærer også en vis arbejdsdeling i forlængelse af museernes statslige forpligtigelser. Indsamlingspolitikken bygger på den forudsætning, at museerne koordinerer og supplerer hinanden. Alle behøver ikke samle alt. Hvis det ene museum tager sig af industrisamfundets bilisme, kan det andet tage sig af moderne forstadskultur og et tredje af storbyens ungdomskultur osv. For

Nationalmuseets vedkommende har det betydet, at nogle tidligere kerneområder er blevet tonet ned eller opgivet, mens andre prioriteres højere. Museumslandskabet omformes til stadighed og i de senere år indgår mange regionale museer i centrale, regionalt forankrede samarbejdsrelationer i forlængelse af kommunalreformen og nedlæggelser af amterne i 2007.

Som forskere og formidlere er museerne en del af samtiden, hvilket både er en fordel og en begrænsning. Samtiden er i princippet fuldt tilgængelig som undersøgelsesfelt, men samtidig er museerne ved at sætte ord på ting og fænomener med til at skabe og konstruere denne samtid. Detsiger sig selv, at samtidsdokumentation er en søgende metode, og at ikke alle undersøgelser og indsamlinger vil være lige relevante i det lange løb. Et fænomen kan vise sig at være en døgnflue uden større betydning i retrospektiv eller omvendt – nogle tilsyneladende ubetydelige forandringer kan vise sig at have vidtrækkende konsekvenser.

Nøglegenstande og helheder

Man har tidligere set det såkaldte forbrugersamfunds køb-og-smid-væk-kultur og industrifremstilling af varer som problematiske at dokumentere i museumssammenhæng. Og hvordan skal man fx indsamle massefænomener som bilkultur, tv-forbrug og informationsteknologi? Og så er der problemet med indsamlinger af genstande i stor skala som industrianlæg, kraftværker, motorveje osv. Skal denne del af hverdagskulturen udelukkes bare på grund af størrelsen?

Der har været to forskellige svar herpå. Den ene retning har været at indsamle typiske enkeltgenstande som symboler på en helhed, fx må en enkelt bil repræsentere bilismen, motorveje, benzintanke, forurening og det materielles konsekvenser for hverdagslivet, fx omformningen af bebyggelse, bosætningsmønstre og tidsforbrug. Typiske enkeltgenstande bliver repræsentanter for den generelle udvikling, ligesom den individuelle livshistorie skal tjene som illustration af de manges historie. I forlængelse af denne indsamlingspraksis spiller supplerende dokumentation i form af interview og indsamling af fotos, video, tryksager osv. en stor rolle.

Nationalmuseets indsamlinger fra store industrielle anlæg som skibsværftet B&W, bryggeriet Tuborg, Kødbyen, Assens Sukkerfabrik og Brede Værk kan tjene som eksempler på denne problematik. Når de store anlæg har skullet nedlægges eller ændre funktion, har museet ofte i sidste øjeblik fået mulighed for at indsamle genstande. Interview med ansatte har givet en særlig mulighed for at udvælge centrale nølegenstande fra deres liv på arbejdspladsen. Gennem samarbejde med flere museer som fx i projektet B&W og Kødbyen gives mulighed for at få flere faglige perspektiver repræsenteret, hvilket kvalificerer indsamlingsarbejdet.

Den anden angrebsvinkel har taget en anden drejning, idet man i stedet for at fokusere på symbolske enkeltgenstande søger at bevare sammenhængende systemer og strukturer som fx hele hjem, institutioner og arbejdspladser. Denne helhedstankegang har i sin yderste konsekvens ført til oprettelse af regionale økomuseer fx som i Frankrig, hvor en hel egn og dens erhvervskultur kan ses som ét stort levende museum. I denne retning spiller indsamlingen af enkeltgenstande en mindre rolle, da hovedsagen er helheden. Genstandene bliver her bevaret in situ, bruges og udskiftes. Vægten ligger snarere på bevaring af viden og overførsel af arbejdsprocesser til næste generation. Også på

De nye danskere fejres! I modsætning til tidligere, hvor mange spædbørn ikke overlevede det første leveår, fejres i dag den første 0-års fødselsdag. De fleste børn er i dag ønskebørn, og fædre deltager også ved fødslen på hospitalet. Fødselsdagsbakken til de nybagte forældre er fra Rigshospitalets fødeafdeling, 2001. Foto Peter Danstrøm, Nationalmuseet.

Nationalmuseet arbejdes med decentrale samlinger uden for de traditionelle udstillinger fx Brede Værk, der omfatter produktionsbygninger (klædefabrik), boliger og institutioner foruden kulturlandskabet (haver og udnyttelsen af vandkraft ved Mølleåen).

Decentralisering: samtidsdokumentation og digitale medier

Samtidsdokumentation har nogle karakteristika, der er fundamentalt forskellig fra at arbejde med fortiden. Traditionelt har museer arbejdet med at bevare historien ved at indsamle materielle levn og dokumentere kulturelle fænomener, der var ved at forsvinde. I modsætning hertil er arbejdet med samtidsdokumentation i princippet åbent for, at forskeren kan dokumentere alle processer gennem selv at skabe sit kildemateriale. Man er ikke henvist til at arbejde med tilfældige levn og fragmenterede kilder. Også det trivielle og ubetydelige, som ofte let overses, har forskeren tilgang til. Samtidsdokumentation giver mulighed for at arbejde med rigere og mere nuanceret kildemateriale, fx gennem feltarbejde som interview og deltagerobservation blandt levende mennesker. Forskeren får hermed en anden rolle, idet selve tilstedeværelsen i felten med krop, sanser og værdier også påvirker det, man indsamler. Indsamlingen foregår oftest i dialog med de mennesker, hvis kultur, man studerer.

Faren ved samtidsdokumentation er, at man tror, man har tilgang til alle processer, men der ligger nødvendigvis en fortolkning og en bevidst udvælgelsesproces bag. Det er ikke alt, der kan eller

skal gemmes. Arbejdet med at studere igangværende processer stiller også spørgsmålet om, hvad der er betydningsfuldt i en ukendt kultur, samt hvordan man sætter ord på det, man ikke kender. Samtidsdokumentation handler bl.a. også om at tage beslutninger og koordinere indsatsen mellem museerne. Samtidsdokumentation foregår ud fra en samlet problemstilling, mens selve indsamlingen kan foregå mange forskellige steder og i forskellige fora. Ligeledes egner fælles projekter sig til et samarbejde mellem vidt forskellige institutioner (museer, arkiver, universitetsinstitutter m.v.) og lokale udøvere, hvorved der trækkes på alles kompetencer i en dialog. Fx arbejdede flere danske museer, universitetsinstitutter og arkiver sammen om samtidsdokumentationen af det danske kronprinsbryllup i 2004 i projektet "Riget på den anden ende. Danskerne og Kronprinsbrylluppet 14. maj 2004".

Samtidsdokumentation egner sig således fortrinligt i kombination med digitale medier. Dels kan indsamling fx af erindringer og fotos foregå over Internettet dels kan formidling ligeledes ske digitalt på en rigere og mere nuanceret måde. I museal sammenhæng er digital registrering og formidling vigtige, men endnu vigtigere er det at inddrage publikum gennem de digitale mediers medskabende egenskaber og opstille interaktive tilbud til publikum. Desuden muliggør disse medier, at man kan foretage feltarbejde på flere nedslagsfelter på samme tid end tidligere samt giver en mulighed for at studere processer og relationer i storskala. De sociale medier som fx blogs, YouTube, Twitter og Facebook er ligeledes med til at ændre relationen mellem afsendere og modtagere på en måde, så begge parter giver og modtager.

Massekultur og selvskrevne historier

En almindelig vildfarelse har været, at det moderne livs massefremstillede, ofte trivielle genstande ikke har nogen større betydning for brugerne. I forlængelse heraf har museerne tidligere ikke interesseret sig for fabriksfremstillede genstande, som opfattedes som uinteressante og ensartede. En metode til at rette op herpå, har været at ændre indsamlingsstrategierne, så relationen mellem menneske og ting træder i forgrunden snarere end indsamlingen af enkeltgenstande. Dokumentation bliver central, da enhver genstand er mangetydig alt efter, hvilken kontekst, den optræder i.

Som indsamlingsmetode har brugen af strukturerede spørgelister til meddelere over det ganske land været med til at kortlægge kulturelle variationer, og museerne rummer adskillige beretningsarkiver,

hvoraf det største er Nationalmuseets Etnologiske Undersøgelser (NEU) med over 50.000 besvarelser. Hvor man tidligere var interesseret i nærmest naturvidenskabeligt at dokumentere fx bondekulturens arbejdsprocesser, kom i løbet af 1960'erne emner som foreningsliv og fritid på programmet. Også det moderne livs arbejdsforhold er blevet undersøgt i form af spørgelister om arbejderkvinder, sygeplejersker, funktionærer og landsbrugskonsulenters liv. I begyndelsen af 1990'erne blev emner som Danmark og de nye danskere ligesom mediebrug og madkultur genstand for undersøgelser. Internettet giver museerne mulighed for at få kontakt til nye målgrupper og nye samarbejdspartnere. I dag arbejdes med indsamlinger over nettet, ofte med dagsaktuelt udgangspunkt. Den subjektive forståelse og organiske erfaring gennem levende personers refleksioner og livsopfattelse er således i dag en vigtig indgang til studiet af den materielle kultur, som stadig er Nationalmuseets og de øvrige museers vigtigste særkende.

* * *

*Lykke L. Pedersen er etnolog, seniorforsker og museumsinspektør ved Nationalmuseet, Danmarks Nyere Tid,
lykke.pedersen@natmus.dk*

Anm. Artiklen er en let revideret udgave med samme titel skrevet til Nationalmuseets Arbejdsmark i forbindelse med Nationalmuseets 200 års jubilæum i 2007.

TAKO-arbetet i en hektisk fas

Av Minna Sarantola-Weiss & Antti Metsänkylä

Idag har TAKO-arbetet kommit till en fas där drygt 70 museer jobbar inom TAKOs sju pooler och en riksomfattande arbetsfördelning förbereds. Sammantaget innebär detta en mängd uppgifter och arbetsformer som är mer eller mindre nya för de flesta deltagande museerna. Vi befinner oss nu i ett mycket spännande och innovativt skede!

De finländska museernas samarbete inom fältet samtidsdokumentation, det s.k. TAKO-projektet, presenterades första gången i Samdok-forum nr 1/2010. Sex av poolerna har pågående eller nästan färdiga projekt. De flesta av dem kommer att producera en nätutställning. De första poolerna kommer att lägga ut sina slutresultat på internet i början av år 2012. Pool 4 förbereder som bäst sitt första projekt.

De sju poolerna är: 1) Människa och natur, 2) Individ, samfund och offentligt liv, 3) Vardagsliv, 4) Produktion, service och arbetsliv, 5) Kommunikation, trafik och turism, 6) Utbildning, konst, högkultur och välfärd, 7) Trender, personer med inflytande, vändpunkter.

För poolernas projekt har TAKO erhållit ett bidrag på 75 000 euro från statens anslag för museernas innovativa projekt, som beviljas av Museiverket. För att kunna fortsätta poolernas tvååriga projekt och starta den fjärde poolens nya projekt söker TAKO ett nytt bidrag för år 2012.

Arbetsfördelning och utbildning

Nästa steg på väg mot en kontrollerad koordination är att definiera museernas uppgifter inom området dokumentation och insamling för att på det sättet åstadkomma en fungerande arbetsfördelning. Deltagandet i poolarbetet bygger redan på en preliminär uppfattning om respektive museers uppgifter. I skrivande stund jobbar poolerna med mera ingående definitioner av de enskilda museernas ansvarsområde. Styrgruppen samlar poolernas förslag och utarbetar en modell för landsomfattande arbetsfördelning. Syftet är att arbetsfördelningen ska göras gällande tills vidare genom skriftliga avtal mellan resp. museer och Museiverket. Avtalen och deras innehåll kommer att följas upp med jämna mellanrum i poolerna så att arbetsfördelningen motsvarar den aktuella situationen. Syftet är ett mångårigt samarbete, men avtalsperiodens längd hör till de öppna frågor som ännu diskuteras. Syftet är att arbetsfördelningen officiellt ska tillämpas från början av år 2013, då

Västra Nylands landskapsmuseum har inom pool 1 dokumenterat yrkesfiskarnas arbete och annat vardagsliv i Nylands skärgård vid Finlands södra kust. Foto Peter Sjöstrand, Västra Nylands landskapsmuseum.

TAKOs projektfas slutar och arbetet styrs som en del av Museiverkets och Nationalmuseets normala verksamhet. De deltagande museerna bör förplikta sig i den landsomfattande arbetsfördelningen som Museiverket ska koordinera. Det kommer naturligtvis även att vara till nytta för poolernas projektplaner. Definierandet gäller alltså alla deltagande museernas uppgifter.

Samtidigt förbereder styrgruppen regler som ska hjälpa poolmuseerna i materialinsamling, rapportering och annan praxis inom poolernas projektarbete. Skolning i samtidsdokumentation ses inom TAKO som en mycket viktig uppgift. TAKO arrangerade en utbildningsdag hösten 2010 och har därefter fortsatt att ta hand om utbildningen i samarbete med Finlands museiförbund. Den 7 november 2011 arrangerar TAKO en poolrapporteringsdag, där poolerna redogör för sina pågående projekt. Rapporterna evalueras i form av gemensamma grupparbeten. TAKO arrangerar också varje år i januari ett seminarium som är avsett för alla som deltar i TAKO-arbetet.

Finland-samlingen

Material från TAKO-projekten förs samman i den s.k. Finland-samlingen, som är en gemensam nationell materialsamling och databank. Här finns intervjuer,

Fiskaren i sitt försäljningsstånd på torget i Karis. Foto Peter Sjöstrand, Västra Nylands landskapsmuseum.

observationsmaterial, foton, arkivmaterial och föremål. Med hjälp av samlingen kan man få ett tvärsnitt av det finländska samhället och vardagslivet. Finland-samlingen kan användas av alla som är intresserade av det finländska samhället och den administreras av de museer som är med i TAKO-verksamheten.

I teknisk bemärkelse är Finland-samlingen ett verktyg för att administrera samlingarna. Katalogiseringsdatabasen för Finland-samlingen kommer i framtiden att vara kompatibel med en nationell databas som kallas Det nationella digitala biblioteket. Grunden till samlingens kvalitet och användbarhet är en högklassig katalogisering. Mer om Finland-samlingen finns att läsa på TAKOs webbsidor.

En vinterdag

Det första gemensamma dokumentationsprojektet inom TAKO genomfördes onsdagen den 2 februari 2011. I projektet "Finländsk vinterdag" deltog elva museer runtom i landet som hade valt var sin familj eller hushåll som de följde under en dag från morgonen till kvällen. En dokumentation av motsvarande slag har aldrig tidigare gjorts i Finland. Ett urval av bilderna finns på TAKOs webb. Av materialet utarbetas nu en webb-utställning, som ska öppnas i februari 2012.

Projektet genomfördes uttryckligen inom pool 3, andra pooler deltog inte. Men då ett museum kan höra till flera pooler, är saken naturligtvis inte så entydig. I Nationalmuseets fältarbete inom vinterdagsdokumentation deltog t.ex. även en forskare som samtidigt samlade material för projektet om ungdomsmodet i pool 6 – vinterdagsfamiljens två tonåriga barn med sina kamrater var utmärkta informanter också för detta ändamål. En sådan flexibilitet ska i framtiden känneteckna TAKO-arbetet.

Minna Sarantola-Weiss är forskningschef vid Helsingfors stadsmuseum och ordförande för TAKOs styrgrupp, minna.sarantola-weiss@hel.fi

Antti Metsänkylä är amanuens vid Finlands nationalmuseum och sekreterare i TAKOs styrgrupp, antti.metsankyla@nba.fi

TAKOs webbsidor på svenska:
http://www.nba.fi/sv/tako_sv

Samtidsdokumentation vid kulturhistoriska museer på Island

Av Lilja Árnadóttir

Samtidsdokumentation är en relativt ny arbetsmetod på Island. Man har inom museerna förväntningar på att kunna använda den i större grad än hittills för att göra museiarbetet effektivare och bättre kunna handskas med insamling och bevarande för framtiden.

En historisk tillbakablick visar att samarbete mellan museer i Norden inte är något nytt. År 1915 bildades Skandinavisk museumsförbund med Matthías Þórðarson, Islands riksantikvarie, utbildad filolog och konsthistoriker, som en av stiftarna. Skandinavisk museumsförbund hade under 1900-talet inflytande när det gällde att ge museianställda möjlighet att samarbeta och inte minst att lära känna varandra genom de konferenser som arrangerades under största delen av förra århundradet. Det stiftades personliga och professionella kontakter mellan museer och museifolk. Bättre kommunikationsmöjligheter förändrade dessa förhållanden på så vis att museiarbetet blev mer och mer ämnesmässigt specialiserat. Med ökad specialisering, bättre kommunikation och förbättrade ekonomiska förhållanden delades museimannakåren upp mer och det bildades internationella organisationer kring de olika ämnena. Ändå har de nordiska länderna även i dag mycket gemensamt inom museivärlden, och samarbetsprojekt av olika slag är i gång i större och mindre sammanhang.

Isländska museer

Det finns relativt många museer på Island, närmare ett hundra, av mycket olika storlek både vad gäller samlingar och antalet anställda. De flesta har ytterst få anställda vilket betyder att personen i fråga måste lösa alla möjliga och omöjliga uppgifter i det dagliga arbetet. Museerna är statligt, kommunalt eller privat ägda och de är traditionellt ämnesmässigt uppdelade i kulturhistoriska museer, konstmuseer och naturhistoriska museer. Den här korta presentationen gäller endast de kulturhistoriska museerna.

Tack var den samnordiska kontakten kände man inom de isländska museerna till hur arbetsmetoderna utvecklades inom samtidsdokumentation, speciellt i Sverige under 1970-talet, och imponerades redan då över hur man utvecklade metoder för kontextuell

insamling med fylliga uppgifter om föremål och företeelser. Arbetsmetoden visade sig ha inflytande i andra länder i Norden.

Inledningen av samtidsdokumentation på Island

Under senare delen av 1900-talet började man på museerna i högre grad än tidigare att göra utställningar och samla in etnologiskt material om vardagliga sysslor. Detta skedde i takt med förändringar i samhället, med ökad urbanisering och teknisk utveckling i arbetslivet. Det räckte inte längre att visa äldre verktyg utan förklaring.

De första exemplen i riktning mot samtidsdokumentation finns i museernas föremålskataloger, där det märks att man började föra in information om föremålens bruk, sociala kontext och betydelse. Man har också samlat in etnologiskt material till etnologiska avdelningen på Islands Nationalmuseum. Påverkade av museer i övriga Norden gjorde man inventeringar och utarbetade utställningar med samtida infallsvinklar.

Norsam

Med Norsams tillkomst och initiativ tagna av Norsam började man på allvar att tänka på planläggning av samtidsdokumentation som projekt på Island. Men först mot slutet av 2000-talets första decennium hände det något avgörande. I samband med Norsams koordineringsgrupps arbetsmöte i Reykjavik våren 2008 hölls ett seminarium där medarbetare vid kulturhistoriska museer på Island fick möjlighet att ta del av utvecklingen inom samtidsdokumentationen i Norden. En representant från varje land informerade seminariedeltagarna om samtidsdokumentationens ställning i respektive land och gav exempel på arbetsmetoder och aktuella projekt. Seminariet gav också tillfälle att från Islands sida presentera ideer man diskuterat om ett pilotprojekt, tänkt både för att lära sig arbetsmetoder och utöva samarbetstänkande,

Nioåringar leker utanför skolan i november 2009. Foto Sigríður Jóna Jóhannsdóttir, Bygðasafn Reykjanesháls.

och som ett verktyg för att förena olika museers förutsättningar att nå ett gemensamt mål. Målet var dubbelt: att sprida budskap och kännedom om samtidsdokumentation till kulturhistoriska museer med insamlings- och forskningsansvar och att åstadkomma ett samarbete museerna emellan kring ett bestämt tema. Seminaret visade sig vara mycket inspirerande för museifolk på Island.

Projekt: Barns lekar och Bröd i Norden

Följden blev att en grupp isländska museer valde att göra en undersökning om hur nioåringar leker i skolan år 2009 på olika ställen på Island, i tätorter och glesbygd. I projektet skulle man samla ett jämförbart material, med medvetna insamlings- och dokumentationsmetoder. Resultatet skulle kunna visas både i museerna och utanför dem. Deltagarna kom från åtta museer, med en aktiv arbetsgrupp på 15–20 personer. Projektet är nyligen genomfört och en vandringsutställning invigdes i april 2011. Den turnerar nu runt och visas hösten 2011 på den tredje platsen.

Fem isländska museer deltog i Norsams projekt *Bröd i Norden*. Deras resultat visas på internet, både på <http://braudbrunnur.wordpress.com/>, som Reykjavíks stadsmuseum gjorde inom projektets ramar, och på Norsams hemsida.

Det visade sig vara nyttigt och intressant att ha två arbetsmässigt mycket olika projekt på gång samtidigt. Den isländska museivärlden är så pass liten att det vid många tillfällen var samma deltagare i båda projekten. Det var effektivt för deltagarna att kunna

jämföra de olika arbetssätten och utifrån erfarenheterna från båda bedöma olika sätt att arbeta med samtidsdokumentation. I barnprojektet hade man centralstyrelse som alla deltagare enades om, medan museerna i brödprojektet gjorde sin insamling, dokumentation och presentation på mycket olika sätt.

Exempel på utställningar med samtidsinriktning

I samband med kraftiga demonstrationer i Reykjavíks centrum efter den ekonomiska krisen hösten 2008 insamlades föremål och fotografier till Islands Nationalmuseum. Folk både kom och skänkte föremål och berättade om hur de användes. Detta blev till den mindre utställningen *För ett år sedan* i museet början av 2010. Tanken var att också samla in människors berättelser om krisen och de konsekvenser den haft för dem. Märkligt nog var folk inte beredda att berätta om detta. Trots den allvarliga situationen och trots att man hade synpunkter på hur politikerna reagerade och på händelseförloppet var man inte beredda att uttala sig om det. Men föremålen har museet för framtiden, med givarnas åsikter och synpunkter omkring föremålen ifråga.

Det är inte möjligt att här redogöra för alla museer och projekt inom de senaste årens samtidsdokumentation på Island. Ett gott exempel ges i nästa artikel, där Linda Ásdísardóttir beskriver hur ett museum har förverkligat idén hela vägen – att samla in material om en allvarlig naturkatastrof och visa resultatet i en utställning på museet.

Fotoutställning och insamling av fotografier

Några museiutställningar har gjorts av fotografiska projekt och fotodokumentation på Island. Ett bra exempel är den amerikanska fotografen Mary Ellen Marks utställning *Undrabörn* om handikappade barn på Island, deras liv och livsvillkor, år 2007. Den har sedan dess turnerat i Norden. Ett annat exempel är *Ásfjall*, en fotografisk dokumentation av Pétur Thomsens om hur naturen ändras vid byggandet av ett nytt bostadsområde i Hafnarfjörður söder om Reykjavík.

Till de olika museernas fotografiska avdelningar sker omfattande insamling av historiskt fotografi som har stor betydelse för bevarande och framtida kännedom om det dagliga livet, arbetsliv och samhällets förändring i tid, rum och social miljö. Kring foto finns stor medvetenhet och de fotografiska samlingarna kommer att få en viktig funktion i framtiden. Det görs också fotografiska dokumentationer i närsamhället på en del museer.

Etnologiska arkiv

Insamlingen till arkiven är nu betydligt mer inriktad på samtida händelser och utveckling än vad den var tills slutet av 1900-talet. Insamling till etnologiska arkiv är nu också tydligare, och oftare, relaterad till insamling av föremål. Det leder till att det samlas in med sikte på att materialet – både föremål och information – ska utnyttjas till en bestämd utställning. Samhället kräver att museerna deltar aktivt i aktuella diskussioner och det har man gjort efter förmåga. Det är ett sätt för museerna att bekräfta och styrka sin plats i samhället.

* * *

*Lilja Árnadóttir är ledare för insamling och dokumentation vid Islands Nationalmuseum, Reykjavík,
lilja@thjodminjasafn.is*

Utställningen på Islands Nationalmuseum i januari 2010.
Foto Freyja Hlíðkvist Ómarsdóttir, Islands Nationalmuseum.

Var var du?

Den stora jordbävningen 2008

Av Linda Ásdísardóttir

Det kändes konstigt att lyfta bort skåpet och alla saker som låg över henne och... hitta henne hel eftersom jag trodde jag skulle få se henne död. Jag lyfte upp henne i min famn och då kom min fru och son, men jag släppte henne inte, vågade inte släppa taget om henne. Jag gick ut, bara ut någonstans och till slut kunde de slita henne från mig. Hon grät och jag kände lättnad, men jag ville inte släppa henne, trodde hon kanske hade gått sönder, brutit alla ben. Det kändes så konstigt. Faktiskt kommer jag inte ihåg något mer från jordbävningen. (Þorsteinn I. Ómarsson, Kotströnd, Ölfusi)

Så låter en fars berättelse efter en mycket kraftig jordbävning, 6,3 på Richterskalan, som drabbade södra Island den 29 maj 2008. Han beskriver sina känslor då han såg ett stort skåp i vardagsrummet falla över sin sex månader gamla dotter. Invånarna i området är vana vid jordbävningar men denna gång var det *Den stora* som befolkningen hade väntat på.

Projektet

Byggðasafn Árnesinga (Árnessýsla Folkmuseum) i Eyrarbakki bestämde sig tidigt för att starta en samtidsdokumentation med målet att samla folks berättelser från jordbävningen. Det låg en stark och underlig känsla i hela samhället i många veckor, även månader, efter denna stora jordbävning. Varenda människa hade ett stort behov att dela med sig av sin egen berättelse från katastrofen. Berättelserna var verkligen känslomässiga, dramatiska eller ibland skojiga, men först och främst var det samhällets sätt att hantera chocken. Byggðasafn Árnesinga hade som mål att fånga dessa intryck och därför var det viktigt att samla berättelserna så pass kort tid efter katastrofen. Naturen gav museet en möjlighet att dokumentera en samtidshändelse som också har en stark relation till historien, eftersom detta område sedan länge är känt för jordbävningar. Det är en del av invånarnas identitet att vara tåliga mot jordbävningar. Vissa människor vävde t.ex. in sina förfäders erfarenheter av jordbävningar i sin egen berättelse. Man kan förstå att jordbävningar är en del av områdets karaktär.

Museet satte igång projektet med en fråga som löd: "Var var du kl. 15.45 den 29 maj 2008?" Under en period av ett och ett halvt år samlades det 76 berättelser från olika håll. Dessutom kom 290 berättelser från skolor, plus ritningar och dikter. Omkring 50 foton är ytterligare en del av insamlingen. Museet fick professionellt stöd från National-

museet för registrering och arkivering av insamlat material och aktuell information fick museet från universitetets jordbävningsscenter som är en del av geologiska fakulteten.

Insamlingen

Det var lätt att få människor att berätta muntligt vid möten. Men vi fick arbeta hårt för att få in berättelserna skriftligt eller på ljudband. Alla ville berätta muntligt, det var som att den här typen av erfarenhet kräver "oral tradition". Berättelsen ändras då man försöker få folk att skriva ner sin berättelse, för många människor blev berättelsen stel och död så snart den skrevs på papper. Så för att bevara det originala blev det nödvändigt att intervjua. Vid många tillfällen hade jag frågat personer om och om igen att skriva sin berättelse, men det blev aldrig av, så jag bestämde mig för att intervjua. Det var tidskrävande med dessa intervju-besök, men resultatet blev ett mycket rikt och varierat material.

När vi arbetade med skolbarn gav vi dem fyra möjligheter: att skriva, teckna, skriva sin första tanke eller en dikt. En klass gjorde en tecknad serie. Vi efterlyste också material genom annonser i tidningarna, presentation i skolor, reklamblad på bibliotek, servicekontor m.fl. platser, personligt sökande efter särskilda berättelser och formulär att fylla i på utställningen i museet. Berättelserna kom med brev, med e-post, från skolor, genom intervjuer och från blogg-sidor.

Utställningen

Resultatet visades på en utställning våren 2009. Byggðasafn Árnesinga är lokaliserat i ett stort historiskt hus från 1700-talet och utrymmet för sommarutställning är ett stort rum med atmosfär. Själva berättelserna fick stort utrymme och runt dem byggdes

Så här såg många kök i Selfoss på Sydlandet ut efter jordbävningen 2008. Foto Magnús Hlynur Heiðarsson, journalist, Selfoss.

scener. Med en berättelse följde ett videoklipp som visades på en liten dvd-skärm. Vi var noga med att inte redigera texten för mycket. Varje berättelse fick eget liv och det viktiga var att berättarens känsla kom fram i texten. Oslipad text var viktig för att få fram det originala i berättelsen. Museet fick också några föremål i anknytning till vissa berättelser, men huvudsaken var att samla berättelser och foton. Föremålen sparades inte utan användes endast för att visas upp och hade en bestämd relation till en viss berättelse.

Utställningen blev en stor succé. Ämnet hade allmänt intresse, islänningar relaterar direkt till ämnet och det blev stor reaktion från besökarna. Vi märkte skillnad bland museets besökare, eftersom utställningen väckte intresse även bland unga människor och andrasom sällan besöker museer. Av museets besökare är 50 % utlänningar och de fick genom utställningen också en ny syn på områdets natur trots det faktum att utställningens information om geologi var väldigt begränsad. Projektet visade sig vara användbart även för andras utställningar och museet har ofta fått låna ut valda delar av insamlat material till institutioner som vill eller har behov att informera om jordbävningen och dess konsekvenser.

Samtiden

Det kan vara svårt att dokumentera och hantera material i vår egen samtid om ämnet är känsligt eller ömtåligt. I det här projektet gjorde vi vissa

begränsningar. Som tur var dog eller skadades ingen allvarligt i jordbävningen, vilket gjorde det lättare att behandla ämnet offentligt så pass kort tid efter händelsen. Det vi stötte på som begränsade projektet var de tillfällen då folk förlorade sina hus. Det var mycket känslomässigt för dem som förlorade sina hem totalt, i vissa fall betydde det till exempel att deras barndomshem var borta. På utställningen undvek vi sådana berättelser. Men vi visade en skorsten i bitar som hade rasat av en sommarstuga och medföljande berättelse. Huset var inte ödelagt så det var lätt att göra en presentation.

Framtiden

Museet har engagerat sig i samtidsdokumentation sedan 1999 och har deltagit i några samnordiska projekt och även genomfört små projekt i sitt lokalsamhälle. Jordbävningsprojektet ser vi som en fortsättning på denna process och det uppmuntrar museet att gå vidare på samma kurs. Det märks tydligt att museets besökare uppskattar samtidsutställningar. Om en väl planlagd undersökning ligger bakom ett projekt blir det framgångsrikt och lägger grund för vidare samtidsarbete.

* * *

Linda Ásdísardóttir är antikvarie vid Byggðasafn Árnesinga, Eyrarbakka, linda@husid.com

Når samtid materialiserer seg ved museer i Norge

Av Svein Gynnild

Et nytt prosjekt, Samtidskoden, skal bidra til å utvikle verdien av samtidsdokumentasjon ved museer. Prosjektet skal bidra til spørsmål, ny kunnskap og nye måter å jobbe på.

Prosjektet er initiert av det norske nettverket for samtidsdokumentasjon, Samtidsnett. Samtidskoden bygger på institusjoner lokalt og deres behov. Hva vil de? På hvilke måter skal samtid gjøre en forskjell – og for hvem? Museer inviteres til å delta med delprosjekter basert på egne mål, interesser og behov. Hensikten er ikke å komme med generelle svar eller innta en opphøyd ekspertrolle. I stedet skal det stimuleres til utforskning og oppdagelser ved det enkelte museum.

Gjennom Samtidskoden blir arbeidet lokalt del av et større nettverk for diskusjon, læring og formidling. Alle får tilbud om individuell veiledning og oppfølging fra prosjektleder Lise Emilie Fosmo Talleraas. Under vegs skal en mindre faggruppe gi innspill og råd. Samtidskoden skal virke oppfriskende, stimulerende og utfordrende på allesom deltar i prosjektet, og i neste omgang på publikum og andre brukere av samlinger og utstillinger. Prosjektet skal komme det enkelte museum til gode. Samtidig vil spørsmål av allmenn interesse bli løftet opp, diskutert og formidlet med andre interesserte.

Samtidskoden skal bidra til å fornye tenkning og praksis ved innsamling. Norsk kulturråd presenterer i nær framtid en utredning om mål, nasjonal organisering og prioriteringer ved innsamling i kulturhistoriske museer. En gjennomgang av innsamlingsplaner, utført som del av utredningen, viser at museer står overfor flere uavklarte spørsmål. Hvilken verdi har innsamling av gjenstander? Hvilke ting er viktig å samle, og i tilfelle hvorfor? Hvordan kan innsamling koples til forskning og formidling? Hvilke kriterier kan legges til grunn for seleksjon? Hvem skal bestemme hva som er viktig? Samtidskoden nærmer seg det åpne og ubestemte i museers møte med samtid som en mulighet. Nettopp fordi forholdet til samtid ikke er definert og fastlagt, åpnes det for spørsmål, nye tilnærminger og bredere diskusjon. Samtiden kjennetegnes ved stadig endring og nyskapning. En åpen, spørrende tilnærming er derfor ikke bare

ønskelig, men påkrevd for å gripe samtiden.

Prosjektet vil knytte an mot nyere forskning og kulturpolitikk. Innenfor kulturforskning har det lenge vært en voksende interesse for ting og materiell kultur. Stadig flere forskningsprosjekter handler om gjenstander, rom og arkitektur og kropp. Gjennom prosjektet vil man arbeide for å utvide kontaktflaten mellom museer og annen forskning. Begge parter kan ha en gjensidig interesse av diskusjon og utveksling av kunnskap. De senere års statlige museumsmeldinger uttrykker også ønsker om å vitalisere samlinger og styrke forskning ved museer.

Kommunikasjon og formidling under vegs vil skje ved hjelp av sosiale medier. Medieutviklingen er en sentral del av samtidskulturen. For museer er det verdifullt å gjøre seg kjent og være til stede i de nye omgivelsene. Det er opprettet en egen blogg der alle som er med kan kommunisere med hverandre. Gjennom bloggen vil man også bli synelig og kunne komme i kontakt med en større gruppe interesserte.

Samtidskoden går over to år. Det første nettverksmøtet blir 22. og 23. november. Her skal ideer til delprosjekter lanseres og konkretiseres. Forslagene som så langt har kommet inn spenner vidt, fra debatt om bygging av broforbindelse til sammenlikning av korpsmusikk i to land. Antall delprosjekter vil trolig ligge mellom ti og femten. Det arbeides for at ett av delprosjektene skal handle om minner etter terroren 22. juli. I løpet av 2012 er målet å utvikle delprosjekter teoretisk, metodisk og organisatorisk. Samtidskoden er et utviklingsarbeid og dette vil få innvirkning på hvordan den felles formidlingen av resultater skal skje. Endelig beslutning om dette tas senere i høst. Prosjektet avsluttes høsten 2013 med en konferanse.

* * *

*Svein Gynnild er leder for sekretariatet til Samtidsnett ved Lillehammer museum – Maihaugen
svein.gynnild@maihaugen.no*

Innsamling etter terroren 22. juli

Av Svein Gynnild

Terroraksjonen i Oslo og på Utøya krevde 77 menneskeliv og har påført enda flere varige skader. En hel verden fulgte hendelsene på tv, i aviser og via sosiale medier. Mange i Norge hevder at landet aldri vil bli det samme etter hendelsen, at 22. juli vil bli en historisk merkedag. Men hva vil bli husket? Hvordan vil man minnes det som skjedde? Hvem skal vurdere hva som er viktig? Hvilken rolle vil museer ha i forhold til kollektive minneprosesser?

Blomsterhilsener lagt ned sammen med bilder av alle omkomne. Foto Gunnvor Augland 24. august 2011.

Det ble tidlig klart at museer og arkiv kjente et spesielt ansvar for å bevare materielle uttrykk for sorg. Over hele landet er det samlet minneord, tegninger, bilder og gjenstander som folk la ned ved kirker, minnesmerker og andre offentlige plasser. Her ved Maihaugen er det samlet materiale fra Lillehammer og regionen. Museet lagde en liten utstilling med tekst, bilder og ting. Det ble lagt ut minneprotokoll, og folk kunne tenne lys.

Riksarkivet lagde en anbefaling for innsamling ved offentlige arkiver, den har også har vært retningsgivende for museer. Her tilrås man å samle skriftlige uttrykk, som minneord, kondolanser, hilsener, sangtekster, dikt, tegninger og fotografier. Summen av minner vurderes som noe som i seg selv er verdt å bevare. Videre anbefales det å ta vare på objekter knyttet til minner, for eksempel bamser, norske flagg og kors. Minneord og ting som høres sammen bør holdes samlet. Det rådes til å fotografere

hvordan helheten ser ut før man samler. Stearinlys og blomster skal i utgangspunktet ikke tas med. I Oslo blir lys smeltetom og blomster skal komposteres og gi grunnlag for nytt liv.

Innsamlingen etter terroren står i kontrast til mye annen samtidsdokumentasjon, der man ofte velger andre former for dokumentasjon framfor ting. I flere tiår har man diskutert innsamlingskriterier og representativitet, og om det i det hele er nødvendig å samle fysiske objekter. Med 22. juli ble bildet snudd på hodet. Hendelsen viser at under bestemte omstendigheter kan innsamling i nåtiden oppfattes som avgjørende og gis førsteprioritet. Kan noe av erfaringene fra denne helt spesielle situasjonen anvendes ved innsamling i andre sammenhenger?

Innsamling handler alltid om seleksjon og tolkning. Hva velger man å glemme etter 22. juli? Kunne man samlet gjenstander som belyste andre sider ved

Hilsener fra barn i mange land på veggen i Oslo domkirke. Foto Gunnvor Augland 24. august 2011.

hendelsen, for eksempel knuste vinduer eller ødelagte gjenstander fra regjeringskvartalet? Hvor går grensene mellom det samfunnet trenger å huske og det man har behov for å legge bak? Hvem skal fastsette disse grensene?

Arkiver og museer stilles nå overfor spørsmål om konservering, oppbevaring og bruk av alt som er samlet. Materialet må tørkes, sorteres og ordnes. Flere kommuner ønsker at minner skal bevares og formidles lokalt, mens andre overleverer innholdet til Riksarkivet eller et større museum. Materialet vil bli tilgjengelig for allmennheten, noe som reiser spørsmål av etisk, praktisk og emosjonell art. Mange, og kanskje motstridende, interesser og hensyn vil gjøre seg gjeldene. Forskere har allerede meldt interesse for å studere minner, sorg, traumer og retorikk. Minnematerialet de ønsker å bruke er ofte svært personlig, det kan for eksempel være brev rettet til avdøde. Innholdet ble skapt i en situasjon preget av sjokk og fortvilelse. Få har tenkt gjennom at deres ytringer skulle bevares, forskes på og formidles ved museer. Etterlatte og pårørende vil på liknende vis ha personlige interesser og behov knyttet til det som er

samlet inn. Det kan være vanskelig å vurdere grensene mellom hva som er privat og offentlig.

Terroren 22. juli synliggjør hvor viktig det er å kunne dokumentere hendelser i samtid, det være seg gjennom minner, brev eller gjenstander. Bare relevant og aktuell samtidsdokumentasjon kan sikre at museene ivaretar sin rolle som kritiske, diskuterende og aktuelle samfunnsinstitusjoner fullt ut.

Svein Gynnild er leder for sekretariatet til Samtidsnett ved Lillehammer museum – Maihaugen
svein.gynnild@maihaugen.no

Armémuseum dokumenterar Camp Victoria i Kosovo

Av Anna Fredholm

I maj 2010 kontaktades Armémuseum av en person på Försvarsmaktens högkvarter som berättade att den svenska militärförläggningen i Kosovo skulle avvecklas. Som ansvarig för avvecklingen undrade han om vi möjligen var intresserade av att spara något därifrån? Telefonsamtalet blev startskottet på en av Armémuseums största satsningar på samtidsdokumentation någonsin.

Bostadsgata i Camp Victoria. Foto Andreas Ohlsson, Armémuseum.

På Armémuseum hade vi bara några månader tidigare påbörjat arbetet med att formulera nya riktlinjer för museets samtidsdokumentation och stod därför mitt uppe i diskussioner om urval och prioriteringar. Diskussionerna handlade till stora delar om betydelsen av en mer aktiv insamlingspolicy där vi själva tar initiativ till att dokumentera skilda företeelser och där alla förvärv åtföljs av en rik kontext. Fram till för bara några år sedan levde fortfarande en föråldrad uppfattning om att Armémuseums magasin fungerade som någon form av överskottslager åt försvarsmakten, där alla uttrangerade föremål hade sin självklara slutdestination. Resultatet blev stora samlingar av militära föremål som vi oftast inte visste vem som hade använt eller var de hade befunnit sig

innan de hamnade på museet. Nu hade vi kommit till en punkt där det var nödvändigt att fördjupa oss i samlingarna och söka ny kunskap kring dem.

Oro för minnesföremål på militärförläggningen

Några veckor efter det där inledande samtalet reste Carl Zarmén, chef för Enheten Fakta och föremål, ner till Camp Victoria i Kosovo. Här har de flesta svenska soldaterna i Kosovo varit förlagda sedan 1999. Den svenska insatsen i Kosovo är en del av KFOR (Kosovo Force), en Natoled internationell fredsstyrka med uppgift att upprätthålla fred och allmän säkerhet sedan kriget i Kosovo formellt avslutades 1999. Förläggningen ligger i byn Ajvalija, några kilometer

Interiören i en bostadscontainer på Camp Victoria. Foto Andreas Ohlsson, Armémuseum.

utanför huvudstaden Pristina. Under det första besöket på Camp Victoria stod det klart varför Armémuseum kontaktades inför förläggningens förestående avveckling: det fanns en stor oro bland personalen på kampen kring vad som skulle hända med alla traditions- och minnesföremål som tillverkats under det decennium som Camp Victoria hade funnits på platsen. Armémuseum blev då en naturlig kontaktväg i egenskap av minnesinstitution för det militära kulturarvet. För att få en överblick över kampområdet och alla de olika miljöer och byggnader som fanns där fotograferades hela kampen under två dagar. Därefter reste Zarmén hem till Armémuseum med omkring 500 bilder.

Ett dokumentationsprojekt tar form

Vid museet bildades en liten projektgrupp bestående av en intendent/fotograf och en intendent/etnolog förutom enhetschefen själv. Efter diskussioner om vad vi skulle dokumentera, och hur, beslutade vi att fokusera på kamplivet som företeelse och att avgränsa dokumentationen till det som sker innanför kampens murar. Att döma av fotografierna fanns här ett helt fungerande samhälle i miniatyr omfattande arbetsplatser, bostadsområden, sjukhus, affär, matsal/restaurang, pub/mäss, gym, bibliotek, frisör, post-kontor etc. Vi såg det som mycket intressant att undersöka hur detta "miniatyrsamhälle" fungerade. Snart hade jag planer på vilka människor med olika

typer av befattningar och arbeten som jag ville intervjua och vilka miljöer jag ville observera. Vår avsikt var att låta intervjuerna styra vilka föremål som vi eventuellt skulle förvärva till samlingarna för att därigenom kunna urskilja vilka föremål som bäst kunde skildra kamplivet som företeelse. Dessutom planerade vi att fotografera ett urval av miljöer och byggnader mer ingående, bland annat de platser där jag skulle genomföra observationerna. Våra övergripande frågeställningar kan sammanfattas i följande punkter:

- Hur ser en vanlig dag ut för de olika kategorierna av boende på kampen?
- Vilka föremål är centrala för de olika kategorierna av boende på kampen?
- Vilka yrkesgrupper finns representerade?
- Vilka typer av byggnader/miljöer finns på kampen och vilken funktion har de?
- Hur bor man?
- Hur fungerar mathållningen?
- Vad gör man på fritiden?
- Hur fungerar det sociala samspelet mellan olika grupper och olika individer?
- Hur ser man på sig själv och sitt eget arbete?
- Vad upplever man som positivt/negativt med kamplivet?

Resan till Camp Victoria

I september 2010 genomförde vi vår dokumentationsresa. På Camp Victoria gjorde jag sammanlagt

tolv djupintervjuer och sex observationer samtidigt som mina kollegor fotodokumenterade och märkte upp intressanta föremål, alltsammans under tre dagars intensivt arbete. Mer ingående intervjuade jag kökschefen, en sjuksköterska, ett butiksbiträde, en förrådsansvarig, en skyttesoldat, en lastbilsförare, högsta chefen för kontingenten, en signalist, en skyttekompanichef, en snickare, en elektriker och en fältpräst. Jag observerade arbetet i bilverkstaden, på fältsjukhuset och i kommunikationscentralen samt mottagningen av KFOR:s högsta ledning, fältartisternas spelning på mässen en kväll och brandchefens testning av vattenslangarna. Målsättningen var att skildra så många skilda aspekter av kamplivet som möjligt.

Sökandet efter en bostadscontainer

Vi hann se och uppleva otroligt mycket under de där dagarna. Något vi särskilt kom att fascineras över var de bostadsmoduler som var uppbyggda av containrar och som de flesta bodde i, en eller två i varje. Ett område på förläggningen bestod nästan uteslutande av långa gator med bostadscontainrar. Soldaterna kallade det "människobyn". Sättet att ställa upp dem i långa rader med snedtak i plåt som förband de separata containrarna fick området att likna civilsamhällets radhusgator. Med soldaternas egen kreativitet och brist på andra fritidssysselsättningar hade utrymmena mellan containrarna genom åren förvandlats till gemytliga verandor och små täppor. Där återfanns hängmattor, utemöbler, blommor och egenhändigt snidade små skyltar.

På plats växte vår övertygelse om att vi ville samla in en bostadscontainer med fullständigt möblemang och personlig inredning. Det gällde bara att hitta en soldat som var villig att medverka i en intervju, tillät oss att fotografera den egna bostaden och som dessutom var villig att skänka sina privata ägodelar. Det skulle visa sig vara lite av en utmaning; den första soldaten som ville intervjuas kunde inte tänka sig att framträda med namn och bild, den andra som kunde tänka sig att intervjuas och framträda med namn och bild var inte så glad över tanken på att skänka museet sina privata tillhörigheter, och så där höll det på. Först en vecka efter att vi hade kommit hem från Kosovo fick vi kontakt med en person som gärna ville intervjuas och som dessutom kunde fotografera av sin bostad och ställde sig positiv till att skänka sina personliga tillhörigheter till museet efter avslutat uppdrag.

Livet i en container

Jag gjorde en kortare intervju per telefon med vår

En plastblomma registreras i Armémuseums samlingar. Foto Erik Lerne-stål, Armémuseum.

informant där jag bad honom berätta om hur han upplevde sin bostad. Han berättade bland annat att han spenderar ungefär 10 timmar per dygn i bostadscontainern och att han sover gott största delen av den tiden. När han inte sover spelar han dataspel, läser eller tittar på film på datorn. Han säger sig vanligtvis ha ganska god ordning i bostaden och har införskaffat en hel del möbler och prydnadsföremål för att höja trivsselfaktorn. Däribland extra stolar, sängbord, mattor, jalusi, plastblommor, värmeljus med doft, pot pourri och en flagga som han har hängt upp på väggen. Han trivs bra och upplever att det känns ganska hemtrevligt när han stiger innanför dörren. Doften därinne beskrev han som "blandad" i den meningen att det oftast luktar fräscht men att det ibland förekommer lite svettlukt efter träning eller inslag av "gammal kasern" på grund av skoputs och annan militär materiel som finns därinne. Inomhusklimatet är i övrigt luftkonditionerat och temperaturen brukar ligga runt 20 grader Celsius. Är det

något han saknar i bostaden så är det framförallt en kyl för att kunna kyla mat och dryck.

Bland fotfil, doftkrus och nallebjörnar

Därefter fick han instruktioner för hur han skulle fotografera sin bostad mycket ingående i befintligt skick. Med de ansvariga i den militära organisationen kom vi överens om att Armémuseum skulle förvärva hela hans bostadscontainer, inklusive fullständigt möblemang, personliga ägodelar och övrig militär utrustning. En kort tid efter det att vår informant hade avslutat sitt uppdrag på Camp Victoria anlände två pallar till Armémuseum packade med all militär utrustning och de personliga ägodelar som han hade haft i bostadscontainern. (Själva containern med möblemang skulle komma senare i en separat sändning). Under arbetet med att packa upp och förteckna alla föremål förundrades vi flera gånger över vilka intima tillhörigheter han hade valt att lämna, till exempel fotfil, otvättade underkläder och massageoljor. Vi förvånades över i vilken grad han hade ansträngt sig att göra det hemtrevligt för sig själv när vi packade upp doftkrus, blomfröer och keramikservis. Inte heller hade vi väntat oss att finna föremål av så privat natur som nallebjörnar och brev hemifrån. Vi reagerade också något förvånat över den mängd med protein- och muskelbyggarpreparat som återfanns bland tillhörigheterna, liksom den stora mängd övriga ät- och drickbara varor så som té, honung, nötter, kaffe, godis och likör. Skulle nu allt detta förvärvas till Armémuseums samlingar?

En fara för Armémuseums samlingar?

Frågan lades fram på förvärvsgruppens bord att ta ställning till i februari i år. Under diskussionerna framkom viss oro för vad som skulle hända med materialet efter att ha förvarats i magasin ett antal år; hur bryts de olika plasterna ned och riskerar de att skada omkringliggande föremål? Kommer burkar med nötter och flaskor med likör att dra till sig skadedjur och hur kan vi göra för att undvika det? Några menade att vi kanske endast borde förvärva den militära utrustningen och låta övriga personliga ägodelar fungera som utställningsrekvisita. Plastblommor och nallebjörnar har ju verkligen inte präglat Armémuseums föremålssamlingar tidigare. Frågan bordlades till nästkommande möte och jag fick i uppgift att dessförinnan ha en genomgång med en av våra konservatorer för att klara ut frågor kring nedbrytningsproblematik och skadedjursangrepp.

Föremålen förvärvas

Genomgången med konservatorn resulterade i tre olika kategorier av föremål: en grupp som bör tömmas på sitt innehåll och rengöras men som därefter inte utgör någon ökad risk för skadedjursangrepp, en grupp som genom sitt beståndsmaterial måste magasineras åtskilt från andra och inventeras med tätare intervaller och ytterligare en grupp som varken utgör någon ökad risk för skadedjur eller nedbrytning inom en överskådlig framtid. Det var också intressant att notera att precis lika många militära som icke-militära föremål hamnade i den grupp som genom risken för snabb nedbrytning bör magasineras åtskilt från övriga delar av samlingarna. Våldigt många av de icke-militära föremålen kategoriserades dessutom som föremål som varken utgör någon ökad risk för skadedjursangrepp eller materialnedbrytning. Med dessa fakta på handen togs ärendet upp på nytt i förvärvsgruppen och den 25 mars 2011 kunde museichefen fatta det formella beslutet om att förvärva hela bostadscontainern med fullständigt innehåll.

Ny utställning!

På FN-dagen den 24 oktober i år invigde vi den del av utställningen "Fredssoldater" där hela bostadscontainern från Kosovo visas. Där har besökarna möjlighet att gå in i baracken och titta på alla oväntade och mer väntade saker. Är du nyfiken på hur en svensk soldat lever på en militärförläggning utomlands så rekommenderar jag ett besök!

* * *

*Anna Fredholm är intendent på Armémuseum med ansvar för dokumentation och insamling,
anna.fredholm@armemuseum.se*

Stjärnsångare på Möja

Av Lena Kättström Höök

"Det var det mest fysiskt ansträngande uppdrag jag haft under alla mina år på museet – men samtidigt det roligaste!" Detta säger Nordiska museets fotograf Peter Segemark till mig på trettondagens morgon 2011. Vi har just dokumenterat stjärnsång på Möja, från klockan ett på trettondagens eftermiddag till klockan tre på natten. Sammanlagt fjorton timmars deltagande observation. Vi har åkt fyrhjuling med snön piskande i ansiktet, pulsat kilometervis i lårhög snö i kolmärker och gått över isar. Men framför allt fått en upplevelse för livet. Och ett fantastiskt material till Nordiska museets samlingar: en filmupptagning på 120 minuter, 550 foton, en skriftlig redogörelse, en timmes inspelad intervju och över tre timmars inspelat ljud från framträdandet.

Att sjunga för stjärnan är en gammal tradition som tidigare var utbredd över hela landet. Den förekom under jultid, vanligast på annandagen eller trettondagen. Skriftliga belägg finns från 1600-talet, men seden kan vara äldre än så. I korthet går det hela ut på att åskådliggöra den bibliska berättelsen om de tre vise männens vandring för att hylla det nyfödda Jesusbarnet. Förr var det byns ungdomar som utklädda gick runt i gårdarna och framförde ett skådespel, i syfte att samla in mat och dryck till en egen fest efteråt. Tillfället användes också till att skämta och säga sanningar som var otänkbara att yttra annars – en slags social kontroll. I städerna och dess omgivningar gick djäknar, skolelever, omkring på samma sätt under jullovet, för att samla in livsmedel till nästa skoltermin. Idag lever traditionen kvar på några få ställen i landet, varav Möja är ett.

Traditionen på Möja

På Möja består stjärnsångarna idag av de "tre vise männen", i stjärngossestrutar, samt "kung Herodes" och "Judas med pungen" – de två sistnämnda helt förklädda och svartsminkade. Kungen har ett svärd som vapen för att döda alla förstfödda gossebarn. Judas bär en lång stav som är försedd med en kobjällra och en läderpung att samla in pengar i. Denna konstellation på fem personer finns i två lag, varav det ena går runt på södra Möja och det andra på den norra delen av ön. Fram till 1970-talet var det bara ett lag som gick över hela ön. Men därefter steg befolkningssantalet så att "stjärnsjungarna", som de kallas på Möja, fick uppträda i två dygn för att hinna med alla besök. Det blev ohållbart i längden och då delade man i stället upp sig på två lag, som besöker mellan tjugo och trettiofem hus var.

När Peter och jag anländer till Möja, klockan ett på eftermiddagen på trettondagsafton, är förberedelserna

redan i full gång. Efter att stjärnsjungarna har intagit den traditionella rätten – rotmos med fläsklägg, nedsköljt med öl och snaps – och övat på sångerna börjar påklädningen och sminkningen. I badrummets sminkar sig två "Judas med pungen" och två "Kungen" med flera lager Nivea hudkräm och äkta pannsot tills de blir alldeles kolsvarta i ansiktet och om öron och hals. Det tycker jag är intressant eftersom ett av kol nedsvärtat ansikte förmodligen är den ursprungligaste formen av maskering – även om stenåldersmänniskan inte hade Nivea att tillgå utan fick hålla sig till djurfett. Judas har fårskinnsrock och kungen en sorts uniform med många medaljer. Stjärngossarna/de tre vise männen sminkar på sig svarta skägg och ögonbryn samt röda kinder och klär sig i vita skjortor och vita byxor med värmande underställ. De har också breda röda sidenband tvärsöver bröstet och midjan.

När sminkning och utklädsel är klar, vid halv fyra tiden, bär det av till det första stället som ska besökas. Transporterna sker med fyrhjuling, snöskoter eller till fots, beroende på omständigheterna.

Besöket av stjärnsjungarna går till på liknande sätt på alla ställen. Gruppen samlas utanför huset och sjunger en psalm, samtidigt som man snurrar på en stor hemmagjord stjärna tillverkad av trä och oljat papper med belysning inuti:

Nu segrar alla trognas hopp (Psalm 69 i 1819 års psalmbok)

Nu segrar alla trognas hopp,

Vid änglars lovsång rinner opp

En salig morgonstjärna

Hon stannar över herrens hus,

Och folken skola i dess ljus

Församla sig så gärna

Stort ljus, Klart ljus,

Nedergjutes, Natten slutes, Dagen börjas

Att kring hela världen spörjas

Möjas södra stjärnsjungarlag. Längst till vänster står "Judas med pungen" och näst längst till höger är "Kung Herodes". Övriga är tre vise män/stjärngossar.
Foto Peter Segemark © Nordiska museet.

Därefter går stjärnsjungarna in och framför en visa medan stjärnan återigen snurras:

*Vi hälsar goder afton på hövligt manér
Om vi nu finge sjunga en visa för er*

*Som eder skall vara till nöje också
Om ni nu ville vakna och lyssna härpå*

*Vaken upp och se stjärnan hon lyser så klar
Hon har visat oss vägen till denna här stad*

*Vi äro utgångna att söka en man
Finnes han i eder hydda säger oss det för sant*

*Se Maria hon går sin gata rätt fram
Och då möter hon Josef sin trolovade man*

*Vi har ock en konung uti vårt lag
Och fastän han är svarter är han oss till behag*

Solosång av Kungen:

*Se svarter är jag som solen mej bränt
Men ändå så är mitt namn ibland konungar känt
Under sången rör kungen sig framåt mot åhörarna,
drar upp svärdet ur skidan och hytter med det.*

Unison sång:

*Vi har ock en Judas som bär vår pung
Och han kommer nu och hälsar båd gammal och ung*

Solosång av Judas:

*Se Judas med pungen och pungen är tom
Men skramlen nu tillhoppa tills pungen blir full*

Övriga stjärnsjungare:

full, full, full, full!

När det är dags för Judas solosång vid strofen: "Se Judas med pungen ...", rör han sig långsamt framåt och stöter kraftigt med staven i golvet så att bjällran klingar. Han närmar sig åskådarna och stöter ännu hårdare med staven i golvet under nästa strof: "Men skramlen nu tillhoppa tills pungen blir full!" varvid övriga stjärnsjungare vrålar: "full, full, full, full!" Judas replikerar "Men det kunde ni ju bra pojkar!", "Ni kan ju det! Bra pojkar!"

Nu går Judas runt och samlar in pengar och sedlar, mest hundralappar, läggs i skinnpungen. Många kommenterar roat att det "prasslar" i stället för skramlar när de lägger ner sitt bidrag.

Därefter sjunger alla stjärnsjungarna en tackvisa:

Haven tack, haven tack för Eder hederliga skänk

Den gåvan skall i himmelen bliva påtänkt

*Haven tack nu här inne för våran visit
För det är den gode Bacchus som har skickat oss hit*

*I stället för stjärnan så nyttjar vi bål
Och i stället för att offra så dricka vi skål
Den skålen (kraftig stamp med foten) vi njutit den livat
oss väl (sjungs två gånger efter varandra)
Och nu så får vi säga vårt tack och farväl*

Därefter bjuds stjärnsjungarna att sitta ner och mat och dryck serveras. Oftast bestående av whisky och/eller öl och därtill tilltugg i form av "snittar" alternativt mackor, piroger, pinnmat och godis. Stjärnsjungarna besöker baraställendärytterbelysningen ärtänd, vilket signalerar att man vill ha besök, eller om de boende har ringt och anmält intresse för att bli besökta. Det sistnämnda gäller särskilt de fritidsboende som är angelägna om att det ska bli känt att de är på plats.

Transporten mellan husen går i snabbt tempo. I början kommer Peter och jag hela tiden på efterkälken, men efter ett tag börjar vi lära oss tecknen på att uppbrottet är nära under besöket. Det är när en av stjärnsjungarna lutar sig framåt över bordet och säger: "Jaha, pojkar!" Då reser sig alla strax och springer iväg. Ett problem är att Peter och jag har för mycket kläder på oss. Vi har klätt oss efter väderleksprognosen s tio minusgrader. Så svetten lackar, och Peter har dessutom hela fotoutrustningen att släpa på. Stjärngossarna däremot, är perfekt utrustade och vet precis när det är aktuellt att ta på sig den extra jacka de har liggande i fordonen. Och det är egentligen bara vid några få längre transporter det är lite kyligt, annars är det väldigt varmt inne i husen och att pulsa långa vägar i snön, vilket vi gör vid flera tillfällen, ökar också värmen. Och ibland går stjärnsångarna till fots, fast det skulle gå att åka, bara för att nyktra till lite, som de säger.

Vid ett tillfälle åker vi över isen från Södermöja till huvudön Möja. Dagen innan hade det inte gått, för då bar inte isen, men sen frös den på, säger man. När vi närmar oss land och just tror att vi är säkra, stannar de fordonen, hoppar ur och ger sig till fots iväg tillbaks över isen, fast i en annan riktning. Vi ser ett hus där det lyser på andra sidan isen. Man tror inte att isen håller för fyrhjulingarna och snöskotrarna, så därför ska vi gå. Stjärnsjungarna springer iväg och vi hinner knappt med. Vi diskuterar om vi ska ta på oss pannlamporna, men eftersom vi redan är på efterkälken och huset syns härifrån så skyndar vi efter i stället. Peter är lite orolig över isens hållbarhet. En stjärnsjungare försöker lugna honom med att "så

Stjärngosse på fyrhjuling. Foto Peter Segemark © Nordiska museet.

länge man hör Judas bjällra är det ingen fara – men om den inte hörs längre ..." Det verkar dock inte lugna Peter särskilt mycket.

Stjärnsångens sociala betydelse på Möja

Vid en förberedande intervju med Anders Österman, "Kungen" i södra laget, frågade jag hur man kvalificerar sig till att bli stjärnsjungare. "Det viktigaste är att ha någon anknytning till Möja. Övriga kriterier är att man ska vara man, ha bra sångröst, kunna föra sig i sociala sammanhang, ha bra ölsinne och orka hålla på hela natten. Sedan är det en oskriven regel att man inte ska tjata eller visa intresse – man ska bli tillfrågad. Man börjar som stjärnsjungare i sena tonåren och håller på till en osynlig gräns vid sextio års ålder."

Stjärnsången på Möja är ett exempel på hur en sed används för att skapa lokal identitet. Den framhålls som något speciellt som öborna känner sig stolta över. Och den årliga kringgången innehåller också inslag av social kontroll – det skämtas och drivs friskt med allt och alla även om det är i all vänskaplighet. Samtidigt bjuder man in nya Möjabor. Under vårt fältarbete besöker vi några ställen med fritidsboende där man aldrig varit med om stjärnsång tidigare. Då är stjärnsjungarnas utspel lite mer dämpat och åhörarna initieras i den nya ritualen genom att stjärnsjungarna lite diskret förklarar vad som förväntas av dem.

De insamlade medlen, vanligen mellan femton och tjugotusen kronor, går idag till välgörande ändamål och till föreningar på ön som driver olika verksamheter. Det har blivit ett biljardbord till ungdomsgården, ny ljudanläggning till dansbanan och bidrag till en idrottshall. Ändamålet ska gynna ön på ett eller annat sätt, undantaget året efter tsunamin i Thailand år 2004, då pengarna skänktes till Radiohjälp.

Stjärnsång inomhus, strax innan stjärnsjungarna bjuds till bords. Foto Peter Segemark © Nordiska museet.

Dokumentationsmetod

När vi lämnar Möja har vi varit med om ett fältarbete med alla våra sinnen och under bitvis svåra fysiska ansträngningar. Vid ett tillfälle var jag nära att ge upp. Peter hade problem med fotolinsor som immade igen. Men vi har också känt värmen från de Möjabor vi besökte och bjudits på läckra smittor och piroger och öl och whisky ... och fått en inblick i stjärnsångens innersta väsen. När vi tog emot det som bjöds och i övrigt fann oss i de förhållanden som rådde, upphörde vi att vara enbart observatörer av seden utan blev en del av den. Det märktes också på stjärnsångarnas avslappnade attityd gentemot oss.

Det är viktigt att ge sig ut i fält för att ha en chans att förstå sederna och därmed kunna analysera dem och dokumentera dem för framtiden. Samtidigt vill jag slå ett slag för att återvända till filmandet som etnologisk metod. Det filmades en del när tekniken var relativt ny, men sedan har det av någon obegriplig anledning blivit ganska sällsynt. Just när det gäller seder och ritualer är filmen oersättlig för att dokumentera dialoger med skämt och gliringar och kroppsspråk. Och – som i vårt fall – känslan av att åka fyrhjuling i mörkret med snön piskande i ansiktet är svår att förmedla utan filmande. Med dagens teknik får man dessutom samtidigt med ljudet från fordonen, sången och sam-

spelet mellan deltagarna, stjärnans snurr och bjällerklangen – allt en viktig del av helheten. Peter både filmade och fotograferade under vår dokumentation, en inte helt lätt uppgift. Men nu drömmer vi om att åka tillbaka nästa år och enbart filma och observera samspelet mellan deltagarna – och med lagom mycket kläder på oss.

*Lena Kättström Höök är intendent vid avd. Kunskap och förmedling, Nordiska museet
lena.kattstrom.hook@nordiskamuseet.se*

Anm. Tilläggas kan att även Dalarnas museum har dokumenterat stjärngång i år, i Fredriksberg i södra Dalarna.

Bilder för framtiden – strategier för insamling av digitalt födda fotografier

Av Elisabeth Boogh och Merja Diaz

Aldrig förr har det fotograferats så mycket som idag och bara en försvinnande liten del av dessa fotografier samlas in till museer och arkiv. På Malmö Museer och Stockholms läns museum arbetar vi nu med en kartläggning av samtidens fotografier. Vi vill undersöka vad som fotograferas och var fotografierna lagras. Målsättningen för vårt projekt "Bilder för framtiden" är att formulera strategier för insamling av digitalt födda fotografier till minnesinstitutioner.

Med begreppet digitalt födda fotografier menas de fotografier som är tagna med digital kamera eller mobiltelefonkamera. Fotografier som digitaliserats genom skanning är alltså inte digitalt födda.

Den digitala kameran, filformatet JPEG som kan komprimera eller förminska digitala filer samt internet är några innovationer som har förändrat hur, och i viss mån vad, vi fotograferar idag. När den första digitala kameran med LCD-fönster kom 1995 försköts gränserna mellan amatörfotografiet och proffsfotografiet. Nu krävdes inte på samma sätt de kunskaper som den yrkestränade fotografen hade för att kunna ta en skaplig bild. Den som fotograferade fick möjlighet att direkt efter exponeringsögonblicket titta på bilden och med raderingsknappen välja om den skulle sparas eller slängas. Tidigare krävdes fotografiska kunskaper för att hitta rätt kombination av bländare och slutartid, men nu var det bara att fortsätta exponera till dess att man hittat rätt kombination och resultatet i LCD-fönstret såg bra ut.

Photoshop version 1.0 som släpptes 1990 medförde att fotografierna kunde bearbetas och behandlas i datorn till ett bra resultat. Fotografierna kunde också manipuleras på olika sätt utan att det syntes i bilden och detta ledde till att fotografiets trovärdighet ifrågasattes. Nästa steg i utvecklingen var att gifta ihop mobiltelefonen med kameran och 2003 lanserade Nokia den första mobilen med kamera. Internet började så smått att användas av allmänheten 1993 och 1995 introducerade Microsoft webbläsaren Internet Explorer. Kombinationen av dessa innovationer har förändrat fotografien, inte bara tekniskt utan hur vi använder fotografiet i vår vardag idag.

Bildens förändrade roll och innebörd

Den digitala utvecklingen har på många sätt förändrat fotografiet, dess innebörd och mening. Digitalt född fotografi har givetvis likheter med analog fotografi,

Efter att bilden är komponerad och exponerad brukar fotografen titta på den och avgöra om bilden ska sparas eller slängas. Foto Elisabeth Boogh, Stockholms läns museum.

som till exempel genom att avbilda något existerande och verkligt. Men det digitala fotografiet är baserat på pixlar som fritt kan förändras, klippas och sättas ihop utan synliga spår och kan alltså manipuleras mycket enklare än tidigare. Både det digitala och analoga fotografiet är bärare av det immateriella kulturarvet, men endast det analoga kan betraktas som ett föremål.

Det digitala fotografiet är mycket mer tillgängligt än det analoga. Det kan både produceras och distribueras enkelt och snabbt. Nyhetsbilder kan publiceras så gott som omedelbart efter ögonblicket när de togs. Detta har bland annat medfört att synen på den journalistiska bilden håller på att förändras då allt fler kan förmedla nyhetsbilder till media och på internet.

Många av bilderna som tas av amatörer idag visas inte längre bara för den lilla kretsen av familj och nära vänner, utan publiceras via olika sociala medier som t ex Flickr. Bilderna laddas med ny innebörd när de taggas med nyckelord och på så vis blir de sökbara tillsammans med bilder tagna av hundratusentals andra fotografer i världen.

Det digitala fotografiet har en mer temporär och flyktig karaktär än det analoga. Det kan omedelbart raderas från minneskortet om fotografen eller den

Tjejer som förevisar varandra vid Piccadilly Circus. Foto Merja Diaz, Malmö Museer.

avbildade inte är nöjd med resultatet. Traditionellt har man betraktat ett fotografi som ett slutresultat, ett ögonblick som man vill föreviga och minnas. På webbsidor som Facebook och olika bloggsidor har fotografiet blivit ett visuellt möte lika väl som ett verbalt där fotografiet utgör en handling. Det är nuet och kommunikationen som står i fokus. När det digitala fotografiet publicerats på internet har det blivit en del av det digitala kulturarvet.

I och med skiftet från analogt till digitalt har det alltså skett en förändring i bildens liv, inte minst i vår vana att hantera och förhålla oss till den digitala bilden som medium. På kort tid har vi vant oss vid att alltid bära med oss en kamera i någon form. Vi har också vant oss vid att bli fotograferade av andra. Vi fastnar i kameralinsen på för oss främmande personers kameror, likväl som i de övervakningskameror som finns uppsatta i byggnader och offentliga miljöer.

Museernas uppdrag

Under de senaste tio åren har minnesinstitutioner riktat stora resurser på att digitalisera samlingarna och tillgängliggöra dem på webben och andra nätbaserade plattformar. Samtidigt fotograferar vi sedan många år tillbaka nästan uteslutande med digitalkameror och mängder av bilder produceras – men ingen insamling av dessa fotografier har påbörjats på museerna. Med tanke på materialets flyktighet och teknikens snabba utveckling kan det bli bekymmersamt att fylla

i den minneslucka som nu håller på att skapas.

Traditionellt brukar museerna samla "passivt", i efterhand, genom donationer och gåvor. För digitalt födda fotografier måste vi ändra på insamlingsmetoderna. De måste samlas in i samma takt som de skapas, annars är risken stor att de hinner försvinna. Dagens fotografi lagras på hårddiskar och cd-skivor och dessa kommer att vara oläsbara i framtiden. Själva bildfilerna, tiff och jpeg, kommer också att vara annorlunda i framtiden och därmed svåra att hantera. Men vilka fotografier ska vi satsa på? Vad ska vi samla in? Hur ser urvalsprinciperna ut och hur samlar vi in bilderna? Hur ska vi gå tillväga för att samla in digitalt födda fotografier från amatörer och allmänhetens "fotoalbum"? Hur kan vi spara de professionella fotografernas samlingar till eftervärlden? Vilka nya möjligheter finns det när insamlandet måste ske nu, medvetet och kontinuerligt?

Att det fotograferas i sådana mängder idag kan utgöra ett problem för insamling och följaktligen urval av fotografi – vilka bilder är viktiga? Går det att göra en bedömning nu och samla in ett urval av bilder för att spara ett visuellt minne av vår samtid? Eller ska de digitalt födda fotografierna få strömma in till museernas arkiv som en demokratisk medborgarberättelse av vår tid? Hur påverkar insamlingsmetoden representationen i samlingarna? *Arkiv är av ingen objektiv samling, en passiv mottagare, av artefakter utan en "social konstruktion" som skapats med utgångspunkt i de*

behov och intressen som finns hos dem som skapar och råder över arkiven. Vad som väljs ut och hur det ordnas och görs tillgängligt påverkar det kollektiva minnet, historiebeteckningen och hur vi förstår oss själva som individer, grupper och samhälle (Dahlgren 2009).

Det ställs helt andra krav på att vårda och bevara digitalt material än analogt och vi behöver helt andra tillvägagångssätt. En viktig skillnad är att digitalt material inte bryts ner på samma sätt som fysiska föremål, som bör skyddas mot yttre påverkan. Digitalt material i sin tur behöver flyttas till nya lagringsmedier, eftersom dessa är instabila. Digitalt material behöver också migreras till nya format då programvarorna och filformaten blir föråldrade.

Projektets bakgrund och metod

"Bilder för framtiden" är ett tvåårigt samarbetsprojekt mellan Malmö Museer och Stockholms läns museum som startade senhösten 2010 och delvis finansieras av Kulturrådet. Under det första året samlar vi information om var dagens fotografier finns och hur de lagras. Detta gör vi genom bland annat enkätundersökningar, omfattande research inom media-, fotografi- och teknikforskning samt intervjuer. Enkäterna har riktat sig både till museer och arkiv och till professionella fotografer. Vi intervjuar ett stort antal personer inom musei- och arkivvärlden samt forskare. Eftersom våra undersökningar har visat att få institutioner har kommit igång med insamling har vi valt att arbeta mer teoretiskt och därför kontakter vi forskare inom fotografi, medievetenskap och kulturvetenskap. I tillägg till våra efterforskningar driver vi två fallstudier för att få empirisk kunskap om insamling av digitalt födda fotografier. Malmö Museer har utvecklat en metod för att aktivt samla in digitala bilder från amatörer ur ett mångfaldsperspektiv och Stockholms läns museum har utvecklat en webbportal för att samla digitalt födda fotografier från en bred allmänhet.

Fallstudie: Malmö

Malmö Museers första fallstudie pågick under sex månader våren 2011. En projektledare anställdes för att organisera och hålla i workshops för att testa en insamlingsmetod. Målet var att aktivt engagera amatörer i skapandet av framtidens fotografiska arkiv. Målgruppen för fallstudien valdes bland anställda på kommunalvårdboenden. Vibeck dömdes att denna grupp skulle medverka till att öka representationen i bildarkivet och deras nytaga bilder skulle även referera till de bilder som redan fanns i arkivet från det första ålderdomshemmet i Malmö.

Det har varit viktigt att deltagarna tillhör en målgrupp som i dag är underrepresenterad i bildarkivet och bland museets besökare. Malmöbor med utländsk bakgrund och/eller som bor i Malmös ytterområden tillhör den här gruppen. På sikt hoppas vi att kunna hitta en metod som kommer att bidra till att fotoarkivets mångfald utvidgas och ger en mer verklighetsnära bild av Malmö. Dessutom vill vi bidra till att underrepresenterade grupper kan känna att de medverkar inom Malmö stad och dess kulturinstitutioner.

Förväntade projektmål för fallstudiet har uppnåtts; 154 digitala bilder har samlats in från en testgrupp på 11 personer. Fotografierna kommer att sparas och vara sökbara i Malmö Museers bildarkiv. Det viktigaste som återstår är att kunna utveckla, implementera och prioritera de prövade metoderna i den löpande verksamheten. En viktig slutsats från fallstudien är att en nära kommunikation med deltagare är nödvändig och därför bör man ha en primär kontaktperson för deltagare på museet. Det innebär att det krävs en resurssäkring av personal om arbetet ska kunna bli löpande.

Undersköterskor anställda på kommunala vårdboenden i Malmö fotograferade sin vardag i arbetet under våren 2011. Bild 1: foto Carolina Wideberg.

Bild 2: foto Olga Osses.

Fallstudie: Stockholm

På Stockholms läns museum har vi i första hand valt att rikta vår insamling mot amatörernas fotografier. Vi vill undersöka frågor kring vilka motiv som fotograferas idag av amatörer, vem som fotograferar och varför. Förhoppningen är att insamlingsfältet blir så brett som möjligt och att vi lyckas hitta många fotografier som vill bidra med bilder till läns museets bildarkiv.

Vi har skapat "Samtidsbild" (<http://www.kulturarv-stockholm.se/bidra/samtidsbild/>) som är ett digitalt verktyg där man laddar upp sina fotografier mot läns museets bilddatabas. För ändamålet har vi använt oss av en databas med öppen källkod, Collective Access som också har ett webbgränssnitt. För att ladda upp bilder måste man först registrera sig som användare och sedan fylla i ett antal uppgifter om fotografiet. Vi vill bland annat ha en fyllig bildtext, kartfästning och taggar. Taggarna är nyckelord som fotografen själv väljer för att beskriva fotografiet. När väl detta är gjort lagras bilden i museets digitala arkiv och är sökbar på webbportalen. När man registrerar sig som användare frågar vi också vilket förhållande man har till fotografi, vad man brukar fotografera och i vilka situationer. På portalen publiceras uppgifterna om bilden, som t.ex. fotograf, platsen där bilden togs, bildtexten, placeringen på kartan och taggarna.

Eftersom vi vill ta reda på vad som fotograferas idag överlämnar vi åt fotografen att själv välja vilka bilder som denne anser är viktiga att bevara för framtiden. Vi tar emot både jpeg- och tiff-filer och ställer inga krav på att filerna ska ha en viss storlek eller upplösning. Nästa år gör vi en utvärdering av de inkomna fotografierna och därefter utformar vi en policy för vilken typ av digitalt födda fotografier som Stockholms läns museum ska samla.

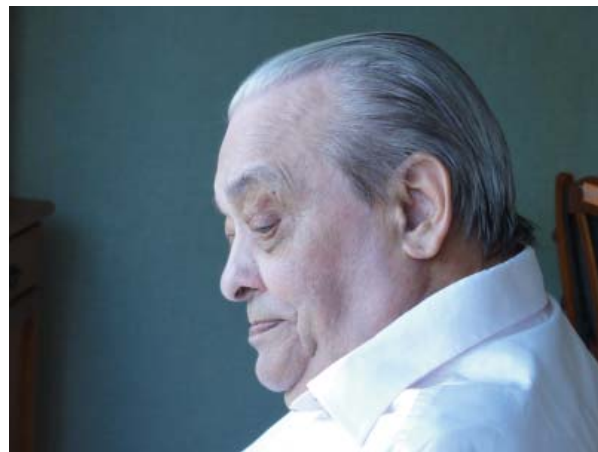
Projektets avslutning

Förutom att fortsätta vår research under projektets andra och avslutande år kommer vi att arrangera en konferens den 25 och 26 april tillsammans med Nordiska museet samt författa en rapport som kommer att finnas tillgänglig som nedladdningsbar pdf.

Referens: Dahlgren, Anna 2009. "Fotoalbum och arkivpraktiker. Ett medieperspektiv på bildsamlingar". *RIG. Kulturhistorisk tidskrift* nr 2, s. 65-78.

* * *

Elisabeth Boogh är fotograf/bildansvarig vid Stockholms läns museum och Merja Diaz är fotograf/curator vid Malmö Museer. elisabeth.boogh@stockholmslansmuseum.se, merja.diaz@malmö.se

*Jan Klingström på Pärönskogens vårdboende i Malmö.
Foto Susanne Sjöberg.*

1700-tals textil på nytt. Aktuell forskning om textila museisamlingar

Av Klas Nyberg

I slutet av nästa år publiceras Adolph Modéers tygprovssamling från 1766 i Nordiska museet i en påkostad kommenterad katalog. Katalogen är en del av en textilhistorisk storsatsning som görs av Kulturhistoriska Förlaget och – kan man säga – en fristående fortsättning på Elisabet Stavenow-Hidemarks 1700-tals textil, den magnifika katalogen över Anders Berch's samling av främst engelska provbitar från 1700-talets förra hälft som utkom 1990.

Medan Anders Berch's samling domineras av tygprover från den internationella textilhandeln strax före 1700-talets mitt, behandlar Modéers samling och två andra som också ingår i den kommande katalogen, de svenska imitationerna av samma slags vävnader. De två övriga från Kommerskollegiums arkiv på Riksarkivet från 1740-talet respektive år 1751 bildar tillsammans med Modéers samling en förhållandevis okänd textilsamling i svenska arkiv och museer. Adolph Modéer, född 1739 i Karlskrona, var en ämbetsman som sammanställde en provsamling för Patriotiska Sällskapets räkning där han var sekreterare från 1770 till sin död 1799. Man vet inte den närmare bakgrunden till provbokens tillkomst, men åskådliggörande med modeller och prover ingick bland annat i dåtidens merkantila undervisning. Även handlare och fabriker använde tygprover för att presentera och demonstrera sina produkter.

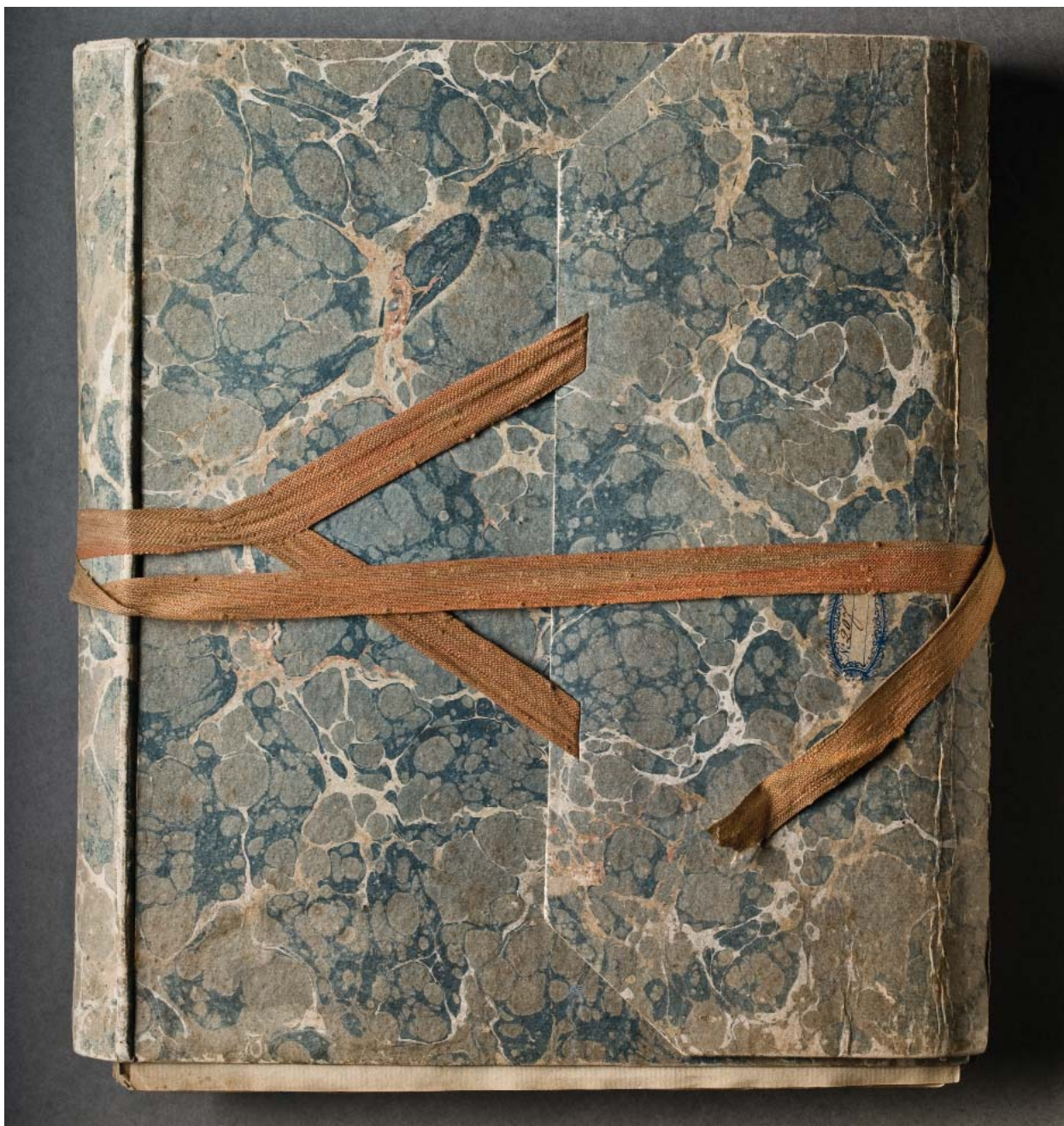
Redan i början av 1900-talet inledde Sigurd Wallin arbetet med att katalogisera en av de här aktuella tygprovssamlingarna. 1919 upprättade han den första förteckningen över 1751 års provsamling i Kommerskollegiums arkiv. Den genomgången fullbordades 1981 av Elisabet Stavenow-Hidemark men förblev därefter otryckt. I stället publicerade hon den nämnda katalogen om den Berchska samlingen, som hade initierats redan av hennes företrädare Anna-Maja Nylén som förestod Nordiska museets textilavdelning 1965–1975. Nylén var annars huvudsakligen inriktad på folklig textil och dräkt och det omfattande kartläggandet och utgivningen av den textila hemslöjdens tillverkning och regionala särdrag, står i bjärt kontrast till hur lite vi fortfarande vet om fabriksstillverkade textilier inom textilmanufakturens ram.

Manufaktur och hemslöjd

Manufacturens textilier och dess många kvalitéer hade sina förebilder i den internationella handeln

sortiment av kvalitetstextilier. Kinesiskt siden, indisk bomull och europeiskt ylle samt linne var de ursprungliga förebilderna och siden och kläde svarade för en dryg tredjedel av den samlade importen redan under Gustav Vasas tid. Under tidigmodern tid (1500–1800) imiterades och modifierades dessa ursprungligen asiatiska huvudkvalitéer i Europa. Stapelstädernas köpmän organiserade beredning och färgning av textilier i städerna medan själva tillverkningen oftast var organiserad som ett hantverksbaserat hemindustri-system på landsbygden: förlags-systemet. Därmed kom den folkliga textila tillverkningen inom egenhemslöjd och hemslöjd för avsalu i kontakt med den fabriksstillverkade, tidigt standardiserade textila tillverkningen och en tidig men alltför lite utforskad befruktning uppstod.

Huvudskiljelinjen mellan hemslöjd och manufaktur var inte bara textilteknisk, kanske viktigare var det rättsväsen som var knutet till den internationella textila handeln och manufakturen. Särskilda hallordningar reglerade exempelvis vad som fick tillverkas inom svensk (inklusive östra riksdelen fram till 1809) textilmanufaktur och mellan 1739 och 1846 svarade städernas hall- och manufakturrätter för deras efterlevande. Hallordningarna var inriktade på tillverkningens tekniska kvalitet som kontrollerades noga samt reglerade arbetarnas arbets- och levnadsförhållanden. Textilmanufakturerna skulle tillverka siden, ylle och s.k. bomull- och linne – en kvalitet som hade linne som varp och bomull som inslagsgarn; allt efter internationella förebilder i standardiserade kvalitéer. Arbetarna skulle organiseras enligt skråväsendets princip och den yrkesutbildade arbetskraften förtecknades som mästare, gesäller och lärlingar – samtidigt som hallrättsystemets bakomliggande huvudsyfte var att bryta just med skråväsendets begränsningar. Arbetsprocessen dominerades före 1800-talet dock av spinningen som utfördes av kvinnor och barn. De betecknades som

Omslagsportfölj av papp innehållande Modéers samling i Nordiska museets arkiv. Foto Mats Landin © Nordiska museet.

diversearbetare i den årliga detaljerade statsitk som bokförde de enskilda manufakturernas tillverkning och arbetare i städerna i en period av 107 år, 1739–1846. 1846 är året för den första begränsade näringsfrihetsförordningens genomförande i Sverige då bland annat skrän och hallrätter avskaffades.

Hall- och manufakturrätternas bokföring

Med hallrättssystemet infördes en nationell bokföring av textilmanufakturernas produktion. De lokala hallrätterna sammanställde nogsamnt årets tillverkning i volym och noterade alla slags kvalitéer: antal alnar eller stycken väv och tröjor, strumpor och band och ibland även spunnet garn. Redovisningens

utformning var centralt bestämd i det statliga Manufakturkontoret (Kommerskollegium efter 1766) men sättet att sammanställa informationen och detaljnivån kunde ändå variera mellan lokala hallrätter. Städernas lokala statistik plussades sedan samman av de nämnda ämbetsverken till en nationell statistik i slutet av räkenskapsåret och det är den som ekonomihistorikern Eli F. Heckscher analyserade i en inflytelserik uppsats i *Ekonomisk tidskrift* 1936/37: ”De svenska manufakturerna under 1700-talet”. Den artikeln omarbetades senare lätt till kapitel nio i *Sveriges ekonomiska historia*, band II:2 som fortfarande är den grundläggande uppsatsen när det gäller textilmanufakturernas övergripande utveckling fram

Prover av sidendroguet från Abraham Ekstedts fabrik i Stockholm. Sidendroguet var ett jämförelsevis dyrt småblommigt tyg som vid denna tid var sidenmanufakturens viktigaste kvalitet. Det vävdes av manliga arbetare, gesäller och lärlingar, flertalet kontrakterade på deltid. Spolgossar och dragerskor hanterade silket i de vävförberedande leden. Modéers samling i Nordiska museets arkiv. Foto Mats Landin © Nordiska museet.

till 1810. I den kommande katalogen presenteras hans data över textiltillverkningen för första gången mer i detalj för enskilda kvalitéter, grundat på hans bevarade originalexcerpter i Riksarkivet.

Syftet med katalogen

Den omfattande forskningen och debatten om textilmanufacturens långsiktiga utveckling och plats i svensk ekonomi har behandlats i en rad arbeten, men det är inte det som är det egentliga ämnet för katalogen. Syftet är istället att presentera det, även internationellt sett, unika källmaterial av insamlade tygprover som bevarats för eftervärlden gällande svensk textilmanufaktur under 1700-talet och jämföra det med bokföringen av textilier i den nämnda hallrättsstatistiken. I katalogen ges närmare bestämt en ingående presentation av bevarade tygprover från tre olika samlingar från 1700-talet som gör det möjligt att jämföra manufakturstatistikens benämning av textila vävnader för enskilda företag med namnen på bevarade tygprover från samma företag vid samma tidpunkt.

Huvudpoängen är alltså att systematiskt redovisa de bevarade textilproverna i syfte att belägga vad de svårtolkade textila kvalitetsbenämningarna i hallrätternas årliga redovisning av tillverkade mängder, statliga utredningar, lexikon och förordningar samt företagsräkenskaper står för textiltekniskt. Specialanalyser beaktar även hur olika kvalitéter färgades och efterbehandlades. Rent konkret kombineras de tre tygprovssamlingarna med alla kända skriftliga utsagor om vad hallrättsstatistikens textila kvalitetsbeteckningar skulle vara med två samlingar av bevarade tygprover efter Stockholms fabriker och en som belyser ett urval av övriga Sveriges utom Norrköping och Alingsås: 1744–46 års samling av prover från landsortstäderna, 1751 års samling i Kommerskollegium av stockholmsfabrikernas tillverkning som har tyngdpunkten på ylle samt Adolph Modéers samling i Nordiska museet från 1766 som är relativt utförligare när det gäller siden. Också den innehåller prover från Stockholms textilfabriker. Som tidigare nämnts har 1751 års samling undersökts tidigare och enstaka blad har publicerats tidigare av

Sven T. Kjellberg och Sven Gerentz under 1940- och början av 1950-talet. De övriga samlingarna återfanns av Elisabet Stavenow-Hidemark i samband med förarbetena till publiceringen av berchska samlingen vilken som nämndes ovan utkom i början av 1990 samtidigt som den ställdes ut på Nordiska museet i oktober samma år. 1744–46 års samling upptäcktes av en lycklig slump på Riksarkivet 1981 och Modéers samling på Nordiska museet. Den senare presenterade hon för första gången i artikeln "Nya källor till 1700-talets svenska textilmanufaktur" i årsboken *Saga och Sed* 1992. Elisabet Stavenow-Hidemark publicerar i detta verk fylliga kommentarer baserade på en omfattande primärforskning om de äldsta svenska textilfabrikerna kring samlingarna som hon också katalogiserat.

Särskilt två frågekomplex behandlas efter att samlingarna redovisats in extenso med dessa nämnda kommentarer. Den första frågan rör vad som tillverkades i Sverige inom textilmanufacturens ram under olika tidsperioder i jämförelse med vad som tidigare importerats. I vilken grad följde kvalitetsinriktningen inom siden, ylle och bomull-linne importens sammansättning från 1600-talet och hur svarade textilfabrikernas tillverkade mängder under 1700-talet mot de som importerades under 1600-talet? Den andra bakomliggande huvudfrågan gäller vad tygproverna berättar om den svenska imitationens kvalitet i sig och i förlängningen orsakerna bakom den svenska inriktningen på produkt-sortimentet i ett internationellt perspektiv.

Dolda innovationer under 1800-talet

Som ett slags kronologisk fortsättning publicerar Kulturhistoriska förlaget inom kort även en bok som bygger på tygprover från 1800-talet. Denna antologi behandlar textila produktinnovationer och förespråkar ett längre historiskt perspektiv på fabriksystemets uppkomst. Den har sin bakgrund i en delvis förändrad syn bland forskare på den textila teknologiska omvandlingen och dess vidare spridning ut i Europa som låg till grund för det textila fabriksystemets plötsliga framväxt under 1800-talet. Uppkomsten av fabriker med centraliserad tillverkning där mekaniska spinnmaskiner (spinning Jenny, water-frame, mulespinnstolar) och mekaniserade vävstolar anslöts till en gemensam kraftkälla sågs länge som den grundläggande dynamiken i den europeiska industriella revolutionen, en s.k. utbudsorienterad förklaringsmodell med utgångspunkt i det förändrade sättet att tillverka.

Antologin om produktinnovationer under 1800-

talet har sin utgångspunkt i en kritik av detta synsätt och betonar istället den mångfald och det komplex av produktinnovationer som växte fram i samspel med vad som efterfrågades på marknaden av skilda socialgrupper, i olika regioner och länder. Det bakomliggande antagandet är att dynamiken i utvecklingen snarare låg i konsumtionens förändring och hos de textilhandlare som kombinerade handel med storskalig hemindustri och anläggande av fabriker. De svarade för olika slags produktutveckling under 1800-talet i samspel med efterfrågan på marknaden. Antologin utgår från en efterfrågeorienterad förklaringsmodell som sätter de kommersiellt inriktade aktörerna i fokus.

Undersökningarna baseras också här på analyser av tygprover, närmare bestämt en stor bevarad samling fabrikstillverkade vävnader från 1800-talet, den s.k. Enebergs undervisningssamling använd vid dåvarande Tekniska Institutet i Stockholm och som numera förvaras i Textilmuseet i Borås. Antologin behandlar några av de textila produktinnovationer som speglar tidens växande variation och experimentlusta som var en följd av de nya tekniska framstegen: genomvävda mönstertekniker, förbättrad råvaruhantering och de många olika bomullstygnas utbredning, som utvecklades i koncentrerade miljöer i Västeuropa. Där var centra för mode och handel med London och Paris i centrum lika viktiga för expansionen som ledande industriregioner som Lancashire och West Riding i Yorkshire och ny kunskap och kompetens spreds till den europeiska kontinenten, Norden och det koloniala Amerika.

* * *

Klas Nyberg är professor i ekonomisk historia vid Uppsala universitet och ledamot av Nordiska museets och Samdoks forskningsråd, sitter i styrelsen för K. A. Almgrens Sidenväveri- och Museum och Brukskultur Åtvidaberg samt är ledamot av Stadshistoriska Nämnden. Han är redaktör för de kommande publikationerna om tygprover.

klas.nyberg@ekhist.uu.se; www.ekhist.uu.se/Staff/Nyberg

Poolen för Hemliv och fritid

Skellefteå museums dokumentation av den 20:e Trästockfestivalen

Under tre soliga dagar i slutet av juli besökte 33 000 personer Trästocksfestivalen som äger rum på park- och friluftsområdet Nordanå i centrala Skellefteå. Festivalen startade 1991 som ett samarbete mellan Skellefteå kommun och föreningen Musikfabriken. Kommunen ville att något skulle hända på området och föreningen Musikfabriken saknade en spelscen. Tanken på att skapa en musikfestival med lokal prägel och fri entré föddes. Via några löst hållna planerings-träffar på fiket "Stigs" samlade föreningen en stab av frivilliga som fixade allt – bokade artister, reste tält och byggde scener för att sedan få spela. Namnet var en rak översättning från Woodstock och omkring tusen ungdomar kom för att lyssna till de 14 lokala band som spelade första året.

Efter 20 år är det fortfarande Musikfabrikens ideella krafter som bjuder in till Sveriges största gratisfestival. Numera är volontärerna omkring 300 och artistutbudet är breddat, vilket gör att verkligen alla åldrar finns på plats. Besökarna kunde i år lyssna på runt 80 olika akter på fyra scener. En festivalcamping fanns i närheten och på festivalområdet blandades försäljare av mat och kläder med ungdomsförbund och gycklare. Festivalen har gjort Skellefteå känt och hit kommer ungdomar från hela Sverige. De ursprungliga deltagarna har fått barn och festivalen har blivit en familjefest.

Museet ville dokumentera det som är typiskt för Trästocksfestivalen och vad som skiljer den från andra festivaler samt försöka se festivalens betydelse för Skellefteås utveckling. Vi valde att fokusera på hur festivalen arrangerades i starten och idag, och att följa en av de lokala musikgrupperna före och under festivalen. Tillgängliga resurser var en fotograf, en etnolog samt en projektanställd.

Arrangörerna

Vi talade med grundarna av festivalen som var positiva till att jubileet uppmärksammades, men hade ändå attityden att "inte minns jag något". Därför arrangerades en minnenas kväll där de fyra som deltog pratade oavbrutet i tre timmar. Det visade sig att många av de som var med i starten har gått vidare till kreativa yrken inom musikproduktion, teater eller reklam och informationsbranschen.

Under årets festival har vi följt arrangörsstaben så

Enemy Within spelar på Trästocksfestivalen 2011. Foto Krister Hågglund, Skellefteå museum.

mycket de medgav. Innan och under festivalveckan hade de knapptid att prata med oss, men där möjlighet fanns följde vi med dem, på gruppleadmöten och s.k. säkerhetsmöten med polisen, väktare och socialarbetare. Efter festivalen och ledningens semester har vi intervjuat dem.

Det utvalda bandet

Hårdrockarna i Enemy Within, fem killar födda 1990-91, besöktes i relokalen en kväll i juni och en gruppintervju och tre djupintervjuer gjordes. Vi följde dem under festivalveckan som för deras del innebar arbete från måndag förmiddag när området började byggas. På torsdagen öppnade festivalen och samma kväll stod de på scenen. Resten av helgen återfanns de bland annat i insläppet, som scenvakter och skräpsamlare innan allt sedan skulle plockas ner igen natten mot söndagen. Det blev många timmars arbete för bandmedlemmarna, men också en känsla av delaktighet och gemenskap. Trummisen uttryckte sig såhär inför festivalen: "Jag kommer att ta ledigt från mitt betalda jobb i Lycksele – jag vill va med mina kompisar, jag vill bidra med nånting, förlorar två dagarslön, men vafan – det är känslan. Jag förlorar men samtidigt är det en upplevelse och jag bidrar med nånting". Festivalen bygger mycket på dessa ideellt arbetande ungdomar, men som en i festivalledningen konstaterar, så vinner ungdomarna också mycket på det, i form av ökad erfarenhet och därmed större självförtroende. Ungdomarna kan få ett intyg på att de arbetat med festivalen, ett bra tillskott i deras CV.

Övrigt

Utöver detta följde museet olika sociala medier. Via Facebook söktes fem ungdomar som ville bli "festivalreportrar" eller "rapportörer", som delade sin festivalupplevelse i text och bild med oss. Det gav bara ett svar, övriga fick sökas via kontakter. Före och under festivalen marknadsförde museet också

hårt att vi ville få in festivalminnen via mejl, bland annat delades personligen ut små blad där besökare i varierande ålder uppmanades att skriva ner sina minnen. Tyvärr kan vi konstatera att det gick dåligt, inte ett enda mejl kom in. Den lokala tidningen försökte också få in minnen. Det gick dåligt även för dem, kanske detta är fel kanaler?

Vi gjorde deltagande observationer under festivaldagarna där även museets fotograf deltog och tog ett stort antal fotografier. Föremål samlades in i form av några festival-t-shirts, passerkort, programblad och annat som hade med festivalen att göra. Museet fick dessutom ta hand om alla årens affischer mot att de kopierades till musikföreningen.

Sammantaget kan man säga att det varit ett intensivt halvår där vi är i slutfasen. I nuläget kommer resultatet endast att redovisas som en intern rapport.

Asta Burvall, Skellefteå museum, asta.burvall@skellefteamuseum.se

Poolen för Naturbruk

Fältseminarium på Gotland

Poolen för Naturbruk har varit på Gotland tidigare, men det var ganska många år sedan nu. Den här gången, i början av september i år, skulle vi titta på diversifierade jordbruk, dvs. företag med rötter i det jorden tillhandahåller som skapat flera ben att stå på. Kanske kan man kalla det för ett naturbrukets mångsyssleri. Vi var även intresserade av att höra hur de resonerade kring generationsskifte.

Idag är det ofta svårt att få jordbruket eller den naturnära näringen att gå ihop. Att leva på verksamheten kräver sin företagsledare/bonde. Detta har vi diskuterat till och från genom åren i poolen och nu var det dags att se vad man gör på en "turistnära" ö som Gotland, och hur detta syns i de dokumentationer som görs på museerna.

Första besöket var på Stafva gård. Birgitta Zerpe hade stämt träff med gårdens ägare Patrik för att vi skulle ha möjlighet att få höra om gårdens bakgrund och utveckling, och nu även om de svårigheter verksamheten har. Vi hade förberett oss på hemmaplan inför besöket och visste redan en hel del, men vi var nog ganska oförberedda på mötet med Patrik, en företagsledare som börjat tänka om. Gården har idag bl.a. kött- och mjölkdjur, ett välkänt mejeri, restaurang för beställningar och events. Det blev ett långt möte med Patrik, vi fick se gården och prata om de glädjämnen och problem som fanns, bl.a. har Stafva gård i sommar sålt av flera hundra hektar mark till grannar och andra köpare. Nu finns även ett litet specialprojekt

På tryffeljakt med hunden Kajsa. Foto Eva Fägerborg, Nordiska museet.

på gården: saffransodling i pallkrage. Du kan köpa en halvtimme med Patrik och plocka din egen saffran till julbaket! Han arbetar även med ett projekt där man kan hyra mark för att odla sin egen mat. Mycket på gården drar nu åt upplevelsebaserad verksamhet.

Dagen därpå styrde vi kosan till Maria på Bräntings gård i Rute för att tala om hennes verksamhet, bed and breakfast samt tryffel. Vi fick uppleva tryffeljakt med den fantastiska lagottohunden Kajsa och äta lunch med tryffel, allt medan vi förde ett intensivt samtal med Maria om verksamheten på gården. Återigen var det som jorden ger närmast en underordnad verksamhet, huvudverksamheten var upplevelsen. Även om det här handlade om en så exklusiv vara som tryffel så var den, för Marias del, egentligen bara en förutsättning för själva upplevelsen, dvs. boendet i de fantastiska renoverade gamla gotlandshusen.

Vi åkte vidare mot Östergarns gamla skola, centrum för Nygarns utvecklingsbolag och hemvist för sexton företag och föreningar. Vi träffade engagerade människor som driver bygdeutvecklingsprojekt där man försöker samla olika verksamheter i ett och samma hus för bygdens bästa. Även några EU-projekt finns med i bilden, bl.a. handlar det om projektering för vatten och avlopp. Den gemensamma nämnaren i huset var att den här delen av Gotland ska vara en bra plats att bo och leva på. Efter att tillbringat flera timmar i skolan och fått möjlighet att samtala med några eldsjälar kändes det som en fantastisk plats att flytta till. Även för en fastlänning!

Sista dagen bjöd på två vitt skilda upplevelser. Först besökte vi det lilla mejeriet Hejnumkällingen som drivs som en del av ett jordbruk. Gårdsmejeriet producerar goda ostar, men här är det inte många kvadratmeter mejeri, kanske 20 kvadrat, inklusive lagerutrymmen. Mejeristen Marie berättade om verksamheten och hur hon distribuerar sin ost, samt varför hon en gång startade verksamheten, just som ett komplement till jordbruket. Tidigare

bakade hon bröd för avsalu. Även hon säljer sin ost på plats, men den försäljningslokalen är inte bemannad, man lägger sina pengar i en burk...

Sista studiebesöket dessa minst sagt späckade dagar var på Ryftes Grönsaker AB. Vi skulle träffa företagsledaren Yngve för ett samtal samt en liten rundvandring bland packerierna. Här gäller stordrift, i stort sett förser man sina grossister med morötter 47 veckor per år. Bl.a. säljs morötter till Brämhults juicetillverkning. Men här odlas och packas även andra rotfrukter, man plockar och paketerar också en så udda vara som ramslök när den säsongen är, och svamp. På ett sätt man säga att även Ryftes är en diversifierad verksamhet; man har även ett tiotal vindkraftverk. Dock finns ingen upplevelseverksamhet inblandad här. Ryftes äger själva ca 885 hektar mark men eftersom man har andra bönder som odlar åt sig samt arrenderar mark är den disponibla ytan ca 2000 hektar – att jämföra med de 9 hektar som den nuvarande ägaren började med på 1960-talet.

Vid alla besöken har vi tagit upp frågan om generationsskiftet, vem tar över engång? På något ställe är den saken redan ordnad, men på de flesta är det mera osäkert.

Vad har vi då fått ut av studiebesöken? Ja, kanske behövs lite ytterligare tid att smälta upplevelsorna på Gotland. Stundtals gick diskussionerna i minibusen höga efter besöken. Hos mig väcktes många funderingar som inte minst handlar om hur de lönsamma jordbruksföretagen kommer att se ut om 10 år. Som storföretaget Ryftes? Eller kanske som ett Stafva dränkt i saffransplockande turister? Eller kommer alla vi som bor på landet att ha bed and breakfast? Kanske kommer landsbygdens befolkning att knalla runt i markerna som någon form av naturbruksguider i lämplig "bondeoutfit" och tala bygdens språk, medan stadsborna förundrat upplever denna märkliga livsstil, där man inte köper potatisen utan tar upp den ur jorden med konstiga redskap som inte är elektriska utan handdrivna... Hur kommer landsbygden att se ut och hur kommer den att användas? Måste landsbygdens befolkning transformeras till evenemangsentreprenörer...

Detta är frågor som, även om de kanske verkar lite märkliga, vi som dokumenterar landsbygden bör förhålla oss till. Hur ser man förändringen på landsbygden? Syns det i våra dokumentationer och syns det i våra utställningar? Landsbygden, den naturnära näringen, den förändras, men förändras egentligen bilden av den?

*Ann-Katrin Wahss, Västergötlands museum
ankie.wahss@vgregion.se*

Poolen för Samhälle och politik

Psykiatri i Uppsala

Den psykiatriska vården i Uppsala har sitt ursprung i det helgeandshus, ett härbärge för kroppsligt och själsligt sjuka, som domprosten Andreas And lät bygga 1302 vid Fyrstorg och som var det första av sitt slag i landet. Vid reformationen förvandlades det till ett hospital med kroppssjukvård, och senare fördes även själsligt sjuka hit. 1702 förstördes hospitalet i en stadsbrand men blev brukbart tio år senare med 120 platser. De sjuka tuktades då med kroppssaga.

Vid början av 1800-talet ansågs "hospitalshjonen" störande varför man beslutade att flytta dem till det stängda kronobränneriet i Ulleråker utanför staden. Flytten gick, försenad av krig, den 22 oktober 1811. Professorn i medicin 1830–1855, Israel Hwasser, förespråkade isolering i små mörka celler, överraskningsbad och svängbäddar.

En reform 1837 ledde till att Upsala hospital i Ulleråker gjordes om till centralhospital för omgivande regioner och landets första professur i psykiatri, som gick till överläkaren Nils Gustaf Kjellberg, inrättades 1863. Ett decennium senare knöts diakonissor till hospitalet och strax därefter anställdes sjuksköterskan Emmy Rappe, utbildad hos Florence Nightingale i London. 1904 startade kurser för hospitalspersonal och samma år startade vid Ulleråker landets första fackförening.

Det avskilda läget med plats för till en början 400 patienter skulle gagna arbetet med att bygga upp de sjukas förmåga att bli dugliga samhällsmedlemmar genom dagsverken. Ulleråker blev successivt ett självförsörjande samhälle, en stad i staden. Hospitalet byggdes ut i flera etapper. Asylen för kroniskt sjuka togs i bruk 1900 och redan tio år senare var vårdplatserna vid "Upsala Hospital och Asyl" mer än tredubblade. De flesta patienterna, många på livstid, var fattiga. Lugnande åtgärder minskade oron på avdelningarna och nya behandlingsmetoder prövades. All intagning till hospitalen skedde med tvång ända till 1931, samma år som landets hospital blev statliga sinnessjukhus. Namnet hospital försvann och sjukhuset fick istället heta "Ulleråkers sjukhus".

1946 flyttade den psykiatriska universitetskliniken vid Ulleråker till Akademiska sjukhuset, men hjälpverksamhet med familje- och öppenvård blev kvar och rättspsykiatri blev en egen verksamhet, kvar vid Ulleråker ytterligare ett halvt sekel. År 1967 kom Lagen om slutna psykiatrisk vård. Då fanns på

Utsikten från Medicinhistoriska museet. På vänster sida ett nytt bostadshus och till höger ett bostadshus som tidigare innehållit vårdavdelningar. Arkitekten som projekterade bostadsområdet siktade in sig på det gamla husets detaljer. Taket var framhåvet liksom husets sockel. Dessa drag förde han över till de nya byggnaderna. Foto Lars Orelund september 2011.

Ulleråker akutklinik, rehabiliteringsklinik, geriatrisk klinik, alkoholklinik och barnklinik, totalt 1345 vårdplatser. Det inrättades även en socioterapiavdelning som hjälpte patienter som skulle slussas ut i samhället. Satsningen på öppenvård fortsatte och 1978 kunde Ulleråkers sjukhus registrera hela 54 000 öppenvårdsbesök – drygt tre gånger så många som vid den inledande satsningen tio år tidigare. Vårdplatserna sjönk i gengäld och då Ulleråkers sjukhus som egen förvaltning försvann 1988 fanns där 300–400 patienter, precis som vid starten 1811 medan öppenvårdsbesök nästan fördubblats till 1992, samma år som kommunen övertog ansvaret i och med Ädelreformen. Sex år senare fanns vid Ulleråker enbart 150 vårdplatser, något fler än de som fanns 1712.

År 2011 är byggandet av Psykiatrins hus på Akademiska sjukhusets område i sin slutfas och det jättelika huset beräknas vara inflyttningsklart i början av 2013. En 200-årig epok i Ulleråker är till ända. Kvar på det forna sjukhusområdet blir Medicinhistoriska museet och Psykiatrihistoriska museet, belägna i den q-märkta administrationsbyggnaden byggd 1900 efter en ritning av arkitekt Axel Kumlien. Långt framskridna planer finns på att föra ihop museerna till ett gemensamt. Museerna har vuxit sig starkare de senaste åren på grund av gediget ideellt arbete och inte minst genom ett mycket gott samarbete emellan, vilket främjat arbetsklimat och utveckling. Tack vare en varsam planering har ett nytt eftertraktat bostadsområde vuxit fram i det natursköna lugna området. De nya bostadshusen har utseendemässigt anpassats till de ursprungliga renoverade, som manliga respektive kvinnliga Stormen. Även begravningsplatsen från 1909, inramad av tallar andas stillhet trots

grannskap med huvudleden utanför. Guidade vandringar genom det forna sjukhusområdet, som arrangeras av museerna gemensamt, drar många åhörare. Det finns bland allmänheten ett stort intresse för psykiatri och museets läge i det ursprungliga sjukhusområdet gör det extra attraktivt.

Vår förhoppning är således att drygt 200 år efter flytten av de psykiskt sjuka till Ulleråker, där få ett museum som utgår från att människan består av både kropp och själ. Samtidigt tar Akademiska sjukhuset hand om alla sjuka, antingen de har fysiska eller psykiska problem.

Eva Ahlsten, Uppsala medicinhistoriska museum, info@mhm.uu.se

Psykiatri i Säter och Mentalvårdsmuseet

I Säter är också 2012 ett märkesår. Det är då hundra år sedan Sätters sjukhus öppnades. Mentalvårdsmuseet planerar att i samarbete med Sätters kommun och psykiatrins verksamheter på olika sätt uppmärksamma 100-årsjubileet.

I slutet av 1800-talet var det stor brist på vårdplatser för sinnessjukvården i landet. Främst landets nordliga delar saknade hospital och fram till mitten av 1800-talet var Härnösands hospital landets nordligaste sinnessjukhus. När Piteå hospital öppnades 1893 förbättrades situationen något. För att ta reda på antalet sjuka och det faktiska vårdbehovet bland sinnessjuka gjordes 1901 en rikstäckande undersökning som kom att ligga till grund för en omfattande utbyggnad av sinnessjukvården. Nedre delen av Norrland och Dalarna ansågs vara i mest behov av vårdplatser och därför borde ett nytt sinnessjukhus förläggas där. Sätters hospital blev ett av de sinnessjukhus som byggdes utifrån ett uppskattat vårdbehov. Trots den relativa pessimismen vad det gällde behandlingsmetoder, var dock ambitionsnivån hög vad det gällde sinnessjukvårdens byggnader. Museibyggnaderna i såväl Säter som i Uppsala är ritade av arkitekt Axel Kumlien. För de byggnader som idag finns kvar på de nedlagda mentalsjukhusen i landet är få bevarandeplaner gjorda och byggnadsminnesmärkning tillhör ovanligheterna.

Under 1900-talet följer en utbyggnad av den offentliga vården i riket som saknar motstycke internationellt. Patientinventeringar och statliga utredningar utförs kontinuerligt och vårdbehovet tycks vara omätligt. Nya läkemedel som introduceras under 1950-talet skapar förutsättningar för förändringar inom den slutna vården. Nya yrkeskategorier gör också sitt intåg på mentalsjukhusen och med dem följer nya idéer om mer aktiv vård. På 1960-talet börjar man tala om att avveckla mentalsjukhusen.

Men tyngdpunkten fortsatte att vara en stor satsning på slutenvård. Då landstingen 1967 övertog huvudmannaskapet för mentalvården fanns 36 000 slutenvårdsplatser i Sverige. 1983 togs beslut om sektorisering av psykiatri i Dalarna, med dess tanke om att psykiatrins tonvikt skulle läggas på öppenvård. Beslutet innebar samtidigt att Sätters sjukhus skulle avvecklas.

Under den här perioden av nedläggning av landets mentalsjukhus tillkom många psykiatrihistoriska museer. Mentalvårdsmuseet i Säter var ett av dessa. Ett antal skötare på Sätters sjukhus började på 1950-talet samla och ställa undan föremål i syfte att i framtiden skapa ett sjukhusmuseum. I slutet av 1970-talet startade ett mer systematiskt uppordnande och registrering påbörjades av de föremål som insamlats. Museet iordningställdes i samarbete med Dalarnas museum och invigdes 1987. Med anledning av Dalamodellens genomförande upphörde den särskilda organisationen för psykiatri och för museets del innebar detta att det inte längre fanns någon organisatorisk koppling till de psykiatriska verksamheterna eller Sätters sjukhus. Från och med 1992 blev Mentalvårdsmuseet en verksamhet knuten till landstinget Dalarnas kulturförvaltning/kulturnämnd.

Sedan 1995 har museet varit medlem i Samdok. När jag började arbeta på Mentalvårdsmuseet i Säter i mitten av 1990-talet fanns ett tiotal medicin- och psykiatrihistoriska museer i landet. Stockholm hade ett psykiatrihistoriskt museum på Långbro sjukhus och Beckomberga sjukhus. På Åsögatan låg Medicinhistoriskt museum och under uppbyggnad var det museum som sedan inrymdes på Eugenia vid Karolinska sjukhuset mellan åren 1995–2006. I Lund fanns Medicin- och psykiatrihistoriskt museum på St. Lars. I Vänersborg fanns Medicinhistoriskt museum med psykiatrihistoriska utställningar och landets enda bevarade och återskapade dårstuga. 2008 stängdes museet i Vänersborg efter ett beslut i regionens museiorganisation Västärvet. I Linköping hade länmuseet en medicinhistorisk pedagogisk verksamhet riktad mot barn. I Göteborg fanns psykiatrihistoriskt museum på Lillhagens sjukhus och i Kristinehamn psykiatrihistoriskt museum på Marieborgs sjukhus.

Merparten av dessa är i dag nerlagda. Det är främst de fem senaste åren som flera psykiatrihistoriska museer i landet lagts ner, oftast utan någon större debatt bland allmänhet eller media. När museerna i Stockholm, Lund och Vänersborg lades ner förlorade Samdoks-medicinhistoriska nätverk några kollegor och flera museianställda med specialistkompetens blev upp-

Före detta avd.31 (kvinnliga Stormen) som stått tom sedan mitten av 1990-talet, används numera ibland som träningslokal för olika polisinsatser. Foto Charlotte Wells, Mentalvårdsmuseet 2009. Beskuren bild.

sagda. Delar av samlingarna av föremål, patientalster och konst, blev husvilla och uppsplittrade eller förkomna.

Ett museum som glädjande nog tillkommit senaste åren och är medlem i Samdok är Medicinhistoriska museet i Göteborg. I verksamheten ingår också psykiatrihistorien, sedan Lillhagens museum lades ner. Museet är en del av Sahlgrenska Universitetssjukhuset.

De medicin- och psykiatrihistoriska museer som finns i landet har mycket begränsade personella resurser och forskningskompetens saknas oftast. Medicin- och psykiatrihistoria har i Sverige ingen egen akademisk institution. Ämnena ingår främst inom idéhistoria och etnologi. I Uppsala, Lund, Göteborg och Linköping bedrivs forskning och avhandlingar produceras.

En åsikt som jag delar med Eva Ahlsten är att det går vattentäta skott mellan forskarvärlden och museivärlden. För att stärka museerna, men även möjliggöra bidrag till forskning, är ett ökat samarbete mellan forskarvärlden och museerna eftersträvärt. De medicin- och psykiatrihistoriska museerna har en fantastisk möjlighet att nå ut till människor, med det innehåll museer är bärare av. På våra museer är det naturligt att tala om det som är svårt, om sjukdomar och fördomar. Vi kan också spegla vår samtid. Påtagligt är att i museivärlden idag finns mycket på gång som anknyter till hälsofrågor och medicinhistoria. Kanske det till och med är så att de medicinhistoriska museerna arbetar med de frågor som i samhällsdebatten idag är hetast.

*Marie Lennestig, Mentalvårdsmuseet i Säter
marie.lennestig@ltdalarna.se*

Poolen för Tillverkning och tjänster

Barn, etik och museidokumentationer

Regeringens kulturpolitiska prioriteringar under innevarande mandatperiod är barns och ungas rätt till kultur, kulturarv för framtiden samt förbättrade villkor för den nyskapande kulturen ("Riktlinjer för budgetåret 2011 avseende statens bidrag till Stiftelsen Tekniska museet", Ku2010/2028/SAM).

Hur kan dessa prioriteringar påverka den samtidsdokumenterande verksamheten på landets museer? Bör museerna i större utsträckning ägna sig åt att dokumentera barns verkligheter? Detta ligger i linje med Tekniska museets ompositionering i riktning mot ett större fokus på barn och ungdom. För att kunna förmedla det teknikhistoriska kulturarvet för barn och unga behöver vi kunna ta utgångspunkt i deras relation till teknik och därigenom skapa igenkänning och intresse. Här kan samtidsdokumentationer med barn i fokus spela en viktig roll.

I Kulturdepartementets riktlinjer anges även att museerna ska öka tillgängligheten till samlingarna, vilket alltså innefattar resultatet av museernas dokumentationsverksamhet. Våra intervjuer med barn, insamling av barns föremål och fotografier från barns världar bör alltså med dessa riktlinjer göras så tillgängliga som möjligt. Detta ställer mycket höga krav på att dokumentationerna är grundade i etiska riktlinjer och att barn och deras föräldrar hela tiden har möjlighet att ge eller inte ge sitt samtycke till vidare medverkan. Vi på museerna måste kunna ansvara för att de förtroenden vi ges genom barns medverkan i våra dokumentationer inte svinns i något led av museiarbetet.

Detta diskuterades vid det senaste mötet med poolen för Tillverkning och tjänster. Riktlinjer för forskningsetik finns för det humanistisk-samhällsvetenskapliga området och en studie av dessa utmynnar i frågor om hur museerna rent praktiskt bör arbeta kring frågor om information till informanter, informantsamtycke, sekretess och nyttjande av dokumentationsmaterialet, som är de fyra huvudområden som Vetenskapsrådet berör i sina forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (se vidare: http://www.vr.se/download/18.7f7bb63a11eb5b697f3800012802/forskningsetiska_principer_tf_2002.pdf). Riktlinjerna är skrivna för en forskningsverksamhet som skiljer sig från museidokumentationer och den materialhantering som sker i samband med och efter samtidsdokumenta-

tioner vid museer. Kraven på materialet och dess tillgänglighet är också olikartade. ICOM:s etiska regler (<http://icomsweden.se/wp-content/uploads/2010/12/etiska-reglerna.pdf>) tar upp samtidsdokumentationsfrågor men hänvisar till akademiska normer samt juridisk, etisk och akademisk praxis. Även ICOM trycker särskilt på samlingarnas tillgänglighet och anger att "Museerna har särskilt ansvar för att göra samlingarna och all information som hör till dem tillgängliga så fritt som möjligt, med hänsyn tagen till de restriktioner som kan uppkomma på grund av tystnadsplikt och säkerhet".

Riktlinjer, normer och praxis är naturligtvis av godo, men hur implementeras dessa i vardagligt arbete med dokumentation och insamling samt samlingar och förmedling? Hur många på landets museer som arbetar med samtidsdokumentationer och med det material som dessa ger, kan med gott samvete säga att de är väl förtrogna med ICOM:s och Vetenskapsrådets etiska riktlinjer och arbetar efter dem? Hur mycket diskuteras de på poolmöten och i andra samdoksammanhang? Om vi på museerna vill be föräldrar om tillgång till deras barn för dokumentationsverksamhet bör vi kunna garantera, inte bara att vi arbetar med etiska riktlinjer i våra tankar, utan att dessa även är implementerade i praktisk verksamhet och att det vi lovar också kan hållas.

Vi vill att Samdok initierar en diskussion om hur museerna bör arbeta rent praktiskt kring etiska frågor, något vi menar förändras i takt med ökade krav på tillgänglighet för museimaterialet över Internet samt ambitioner på bättre representation av barns världar i museisamlingarna. Problemet är gemensamt och varför ska landets museer uppfinna hjulet var och en för sig? Vi kan tillsammans inom ramen för samdoksamarbetet ta fram standardiserade arbetsätt och rutiner kring dokumentationsetik, som genom kopplingen till Samdok kan få en tyngd på medlemsinstitutionerna. Här kan Samdok fylla en mycket viktig funktion och utgöra ett konkret stöd för den samtidsdokumenterande verksamheten på landets museer.

Peter Du Rietz, Tekniska museet, peter.durietz@tekniskamuseet.se

NORSAM

Norsams koordineringsgrupp vid möte i Reykjavik den 3 september 2011. Från vänster Gerður Róbertsdóttir, Lilja Árnadóttir, Lena Palmqvist, Lykke Pedersen, Antti Metsänkylä, Sanna Kupila, Svein Gynnild, Eva Fägerborg. Foto Linda Ásdísardóttir.

Norsammöte i Reykjavik

Den 3 september samlades Norsams koordineringsgrupp till möte på Nationalmuseet i Reykjavik. Vårt nordiska samarbete inom nätverket Norsam syftar till att utveckla frågor kring insamling, forskning och förmedling i ett samtidsperspektiv. Nätverket som nu är inne på sitt fjortonde år bygger på ett aktivt samarbete mellan museer i Norge, Danmark, Finland, Island och Sverige.

Samspelet mellan människan och den fysiska miljön har alltid stått i centrum för samtidsdokumentationen, men det är också viktigt att utveckla metoder för att kunna göra ett bra urval av föremål att förvärva till museisamlingarna. Inom Samdok fanns det redan i uppbyggnadsskedet goda ambitioner, och i det finska samtidsnätverket TAKO har man gått ytterligare ett steg med planerna på att etablera den s.k. Finlands-samlingen. I Norge går man vidare med ett nytt projekt, *Samtidskoden*, som har särskilt fokus på frågor om föremålen i samtidsdokumentationen.

Samtidsdokumentation är idag ett etablerat begrepp såväl vid Sveriges kulturhistoriska museer som i våra nordiska grannländer. I Norge och Danmark finns aktiva samtidsnätverk sedan flera år tillbaka, det senaste är det finska TAKO som startade för tre år sedan och på Island håller samtidsnätverk på att

byggas upp. Det pågår mycket spännande i våra nordiska grannländer och en närmare presentation av deras samtidsdokumentation ges i separata artiklar i detta nummer av Samdok-forum.

Det senaste gemensamma Norsamprojektet *Bröd i Norden* samlade en stor grupp museer, där även flera kollegor från estniska museer deltog. Vi hade tre gemensamma workshops i Malmö, Köpenhamn och Stockholm. Projektet kommer att publiceras i en pdf-rapport på webben och de digitala berättelserna finns samlade på <http://www.maihaugen.no/no/Samtidsdokumentasjon/Norden-Norsam/>. Det har varit ett stimulerande projekt och intressant att arbeta digitalt. Nordiska museets Brödbank inspirerade andra museer till att utveckla den digitala insamlingsmodellen. Den danska Brödbanken och isländska Brauðbrunnur kommer troligen att vara öppna till årets slut.

Vid Nordiska museet har erfarenheterna från Brödbanken lett vidare till metodutveckling inom ett tre-årigt arvsfondsprojekt, *Handikapphistoria i kulturarvet/HAIKU*, som syftar till att synliggöra historien om funktionshindrades liv. En interaktiv databas håller på att byggas upp som möjliggör för människor med funktionshinder att lämna sina livsberättelser. För personer med nedsatt syn kommer det till

exempel att finnas möjlighet att tala in sin berättelse, en berättelse som sedan kommer att transkriberas med hjälp av ett särskilt dataprogram. Överhuvudtaget kan vi konstatera att resultatet av brödbanks- och brödbrunnsmodellerna har goda förutsättningar att utvecklas i nya projekt.

Arbetet i Norsam leds av en koordineringsgrupp med två personer från varje deltagarland och med ett rullande ordförandeskap. Sverige är ordförande-land under 2011 och Island tar över ordförandeskapet 2012.

Under mötet i Reykjavik diskuterade vi kommande aktiviteter och projekt. Några exempel på föreslagna teman är: Naturen och föreställningar om naturen, globaliseringen och hur den påverkar museernas insamling, de äldre i det samtida samhället, IT-historia, välfärdsstaten, med koppling till ett aktuellt projekt i Danmark om digitalt museum om välfärdsstaten. Utgångspunkten för gemensamma projekt och teman är också att de ska omfatta en metodisk utveckling.

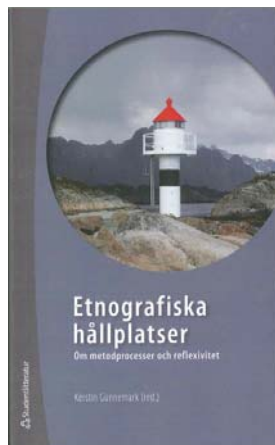
Vi enades om att 2013 samlas till en gemensam konferens om samtidsdokumentation, som ska vända sig både till praktiker och teoretiker och utveckla dialogen mellan museer och forskare. Förbered-

elserna startar tidigt nästa år, med bl.a. formulering av ansökningar om extern finansiering.

Det nordiska samarbetet är viktigt, det gäller såväl dokumentation som föremålsinsamling och frågor knutna till befintliga samlingar. Vi behöver alla ett forum för att diskutera metodutveckling och det är stimulerande att göra detta i ett nordiskt sammanhang. Erfarenheterna från samarbetet inom Norsam är mycket positiva, vi har alla gemensamma utgångspunkter när det gäller dokumentation och insamling och mycket att lära av varandra. Frågor knutna till museisamlingarna, dokumentation och insamling har också förts samman i ett internationellt perspektiv genom bildandet av ICOM-kommittén COMCOL, International Committee for Collecting, som håller sin första årliga konferens med temat "Participative strategies in collecting the present" i Berlin 31 oktober – 3 november 2011.

Lena Palmqvist, avdelningschef för Kunskap och förmedling vid Nordiska museet och medlem i Norsams koordineringsgrupp
lena.palmqvist@nordiskamuseet.se

Nya publikationer

Gunnemark, Kerstin (red.)
2011. *Etnografiska hållplatser. Om metodprocesser och reflexivitet*. Lund: Studentlitteratur. 270 s.

Rosander, Jenny 2011.
Kulturell identitet i samlingar. Skara: Västergötlands museum. 25 s. samt bilagor (pdf).
http://www.vastergotlandsmuseum.se/upload/VGM/Nedladdningsbart/PDF/kulturell_identitet_i_samlingar.pdf

Landskapsspejare/
Fataburen 2011,
Westergren, Christina,
red./Stockholm:
Nordiska museet. 272 s.

Vem är vem i Samdok

Samdoksekretariatet

Samdoksekretariatet, Nordiska museet,
vx 08-519 546 00, samdok@nordiskamuseet.se
Eva Fägerborg, 08-519 547 09
eva.fagerborg@nordiskamuseet.se

Poolernas ordförande

HEMLIV OCH FRITID

Christine Fredriksen, Bohusläns museum,
0522-65 65 00, christine.fredriksen@vgregion.se

KULTURMÖTESGRUPPEN

Rene Léon Rosales (vik), Mångkulturellt Centrum,
08-531 777 28, rene.leon.rosales@mkc.botkyrka.se

LOKALA OCH REGIONALA RUM

Anna Ulfstrand, Stockholms stadsmuseum,
08-508 315 55, anna.ulfstrand@stockholm.se

NATURBRUK

Ann-Katrin Wahss, Västergötlands museum,
0511-260 14/16, ankie.wahss@vgregion.se

SAMHÄLLE OCH POLITIK

Eva Thunér-Ohlsson, Sörmlands museum,
0155-24 57 00, eva.thuner.ohlsson@dll.se

SAMISKT LIV

Sunna Kuoljok, Åjtte, 0971-170 13,
sunna.kuoljok@ajtte.com

TILLVERKNING OCH TJÄNSTER

Charlotte Åkerman, Kulturen, 046-35 04 16,
charlotte.akerman@kulturen.com

Samdokrådet

REPR FÖR NORDISKA MUSEET

Christina Mattsson, *ordförande*, 08-519 546 20,
christina.mattsson@nordiskamuseet.se
Lena Palmqvist, 08-519 546 50,
lana.palmqvist@nordiskamuseet.se

REPR FÖR LÄNSMUSEERNA

Håkan Liby, *vice ordförande*, Upplandsmuseet,
018-16 91 00, hakan.liby@upplandsmuseet.se
Mikael Eivergård, Örebro läns museum,
019-602 87 01, mikael.eivergard@olm.se

REPR FÖR CENTRALMUSEERNA

Magnus Hagberg, Livrustkammaren och Skoklosters
slott med Stiftelsen Hallwylska museet,
08-402 30 30, magnus.hagberg@lsh.se
Lotten Gustafsson Reinius, Etnografiska museet,
08-519 550 29, lotten.gustafsson@etnografiska.se

REPR FÖR KOMMUNALA MUSEERNA

Anna Ulfstrand, Stockholms stadsmuseum,
08-508 315 55, anna.ulfstrand@stockholm.se
Inger Pedersen, Malmö museer, 040-34 44 00,
inger.pedersen@malmo.se

ADJUNGERAD

Birgitta Svensson, Nordiska museet, 08-519 547 13,
birgitta.svensson@nordiskamuseet.se

Forskningsrådet

Samdoks forskningsråd är tills vidare integrerat
i Nordiska museets forskningsråd. Ledamöterna
är: Birgitta Svensson (ordf), Per Dahl, Christina
Mattsson, Klas Nyberg, Lena Palmqvist (sekr), Roger
Qvarsell, Karin Sennfelt och Else-Marie Strese.